

Головне управління освіти і науки Черкаської обласної державної
адміністрації
Обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників

О.І.Месевря, С.І.Січкач

***Вивчаємо літературу цікаво
(Матеріали до уроків української літератури
у 6 класі)***

Частина I

Черкаси
2008

Упорядник

Месевря О.І., завідувач лабораторії суспільно-гуманітарних дисциплін

Рецензенти:

Ю.В.Тимошенко, доцент Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат філологічних наук;

О.І.Збрязька, учитель української мови і літератури Черкаської ЗОШ I-III ступенів №32;

С.І.Січкач, методист української мови і літератури Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників

Навчальний посібник містить запитання, завдання для опрацювання матеріалу, узагальнення і повторення, кросворди, ребуси, ігри, вікторини і т.д. Є коментарі, що надають додаткову методичну інформацію. Посібник відповідає новій програмі з української літератури для 6 класу 12-річної школи. Він має стати помічником учителям української мови і літератури, студентам філологічних факультетів.

Затверджено до друку рішенням вченої ради ОІПОПП
Протокол № 4 від 24.10.2007 року

ЗМІСТ

I. Загадково прекрасна і славна	давнина України
1. Кононенко Л.М. Пісні літнього циклу. Пісні зимового циклу.....	6
2. Олійник Є.В. Схема “Наша пісня – наша душа”. Кросворд “Усна народна творчість”. Кросворд, сканворд “Усна народна творчість”	9
3. Прилуцька О.М. Додатки до вивчення теми “Календарно-обрядові пісні весняного циклу”	12
4. Вишневська О.В. Календарно-обрядові пісні. Ігри “Вірю – не вірю”, “Закодуй”, “Подорож у часі”	16
5. Орлова Н.Д. Календарно-обрядові пісні. Тести. Кросворд.....	17
6. Бабенко Л.М. Кросворд “Усна народна творчість”	19
7. Білик Л.М. Літературний диктант.....	20
8. Піщана Ю.В. Кросворд “Патріот”	21
9. Сушко Н.О. Літературний Диктант.....	22
10. Кононенко Л.М. Ігри до теми “Народні колискові пісні”	23
11. Тютюнник А.В. Бабусині колискові. Кросворди.....	24
12. Коваленко Л.Л. Ігри до теми “Народні колискові пісні”	29
13. Олійник Є.В. Ребуси до теми “Літературна пісня”	35
14. Хмелярчук Л.П. Ребус “Літературні пісні”	35
15. Хмелярчук Л.П. Кросворд “Стрілецькі пісні”	36
16. Кононенко Л.М. Завдання до теми “Микола Вороний”, “Євшан-зілля”	37
17. Вишневська О.В. Цитатний диктант до теми “М.Вороний. “Євшан-зілля”. Кросворд.....	38
18. Сушко Н.А. Завдання до теми “М.Вороний. “Євшан-зілля” – “Знайти зайвий рядок”. Літературний диктант.....	40
19. Братко В.А. Кросворд М.Вороний “Євшан-зілля”	41
20. Піщана Ю.В. Літературний диктант.....	42
21. Токаренко Н.С. Матеріали до вивчення творчості Т.Г.Шевченка (поема “Тарасова ніч”).....	43
22. Вишневська О.В. Завдання до поеми Т.Шевченка “Іван Підкова”.....	46
23. Білик Л.М. Цитатний план до поеми Т.Шевченка “Іван Підкова”.....	50
24. Ходкевич О.М. Завдання для самоперевірки.....	51
II. Я і світ	
1. Круть Н.М., Космина О.І. Літературна вікторина “Життя і творчість Лесі Українки”	
2. Лупашко А.М. Тестові завдання до теми “Життя і творчість Лесі Українки” ...	
3. Братко В.А. Тести до оповідання В.Винниченка “Федько-халамидник” ...	
4. Алексєєнко О.Б. Літературний диктант за оповіданням В.Винниченка “Федько-халамидник”	

5. Бойко Г.К. Літературний диктант “Чий це портрет?” (за творами із теми “Я і світ”).....
6. Денисенко О.І. Літературний диктант за оповіданням В.Винниченка “Федько-халамидник”. Порівняльна характеристика Федька і Толі. Тести для перевірки уважності учнів при читанні оповідання “Федько-халамидник”
7. Щербина Ж.М. Тестові завдання до оповідання В.Винниченка “Федько-халамидник”. Ігри, вікторина, кросворд.....
8. Рябоненко С.В. Матеріали до вивчення оповідання В.Винниченка “Федько-халамидник”. Кросворд, гра “Випадок на кризі”
9. Лукашко А.М. Тести до теми “Життя і творчість В.Винниченка”
- 10.Слива С.Є. Завдання, ігри, які можна використати при вивченні оповідання С.Черкасенка “Маленький горбань”
- 11.Бойко Г.К. Тести за твором С.Черкасенка “Маленький горбань”, літературна вікторина “Упізнай письменника”
- 12.Круть Н.М., Космина О.І. Матеріали до теми С.Черкасенка “Маленький горбань”. Літературний диктант, кросворд.....
- 13.Братко В.А. Тести до оповідання С.Черкасенка “Маленький горбань”
- 14.Лупашко А.М. Тести “Життєвий і творчий шлях Спиридона Черкасенка і Станіслава Чернілевського”
- 15.Круть Н.М., Космина О.І. Завдання до вивчення твору О.Довженка “Зачарована Десна”, вікторина.....
- 16.Лупашко А.М. Тести до теми “Життя і творчість О.Довженка”.....
- 17.Сторожук Г.Л. Завдання до твору О.Довженка “Зачарована Десна”.....
- 18.Коваль В.М. Літературний диктант до твору О.Довженка “Зачарована Десна”
- 19.Співак А.С., Симоненко Л.Б. Вікторини, кросворди за кіноповістю О.Довженка “Зачарована Десна”
- 20.Шепеленко Л.К., Моключенко О.В. Літературна вікторина “Життєвий і творчий шлях О.Довженка”
- 21.Лупашко А.М. Тести до теми “Життєвий і творчий шлях Л.В.Костенко “
- 22.Лупашко А.М. Тести до теми “Життєвий і творчий шлях Є.Гуцала”.....
- 23.Чорногал В.О. Гра до теми “Життєвий і творчий шлях І.Жиленко”.....
- 24.Грекало Т.І. Ігри до теми “Ігор Калинець. Писанки”
- 25.Хмелярчук Л.П. Матеріали до “Казки про ян” Емми Андієвської: криптограма, чайнворд, гра.....
- 26.Бондарєва Н.М. Тести (творчість І.Калинця, І.Жиленко, Л.Костенко, Є.Гуцала, Е.Андієвської)

I розділ

Загадково прекрасна і славна давнина України

Л.М.Кононенко, учитель
української мови і літератури
Кумейківської ЗОШ I-II ступенів
Черкаського району

Вправи, творчі завдання, які активізують роботу шестикласників під час вивчення розділу "Загадково прекрасна і славна давнина України"

Тема "Пісні літнього циклу: русальні, купальські, жнивварські"

1. Як відомо, русалчині пісні небезпечні: хто почує їх, то, як зачарований, підійде близько до русалки, а русалки тоді заманять його до себе, візьмуть у своє коло, будуть бавитися з ним, а потім залоскочуть і затягнуть у річку, на дно. Тому спробуємо русалок зробити добродійками.

Гра "Найдовше речення слів на Р".

Дібрати ряд слів на **р**, що тематично пов'язані (Русалонька, ряска, риба, рибалки, ...)

Добираючи допоміжні слова на **р**, скласти речення.

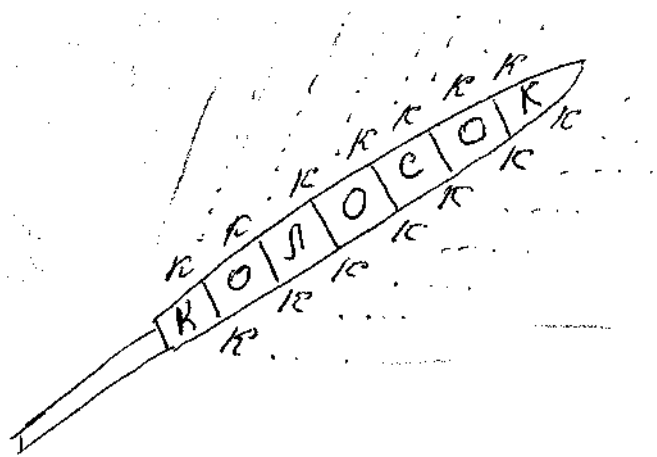
(Русалонька рішуче рушила розкішним рогозом, розгортаючи рясну ряску, розганяти розумників рибалок, рятувати розхвильованих рибок).

2. Гра "Колосок".

Урожай буде високим, якщо зможемо нанизати на умовний колосок найбільшу кількість слів на **к** з теми "Жнива".

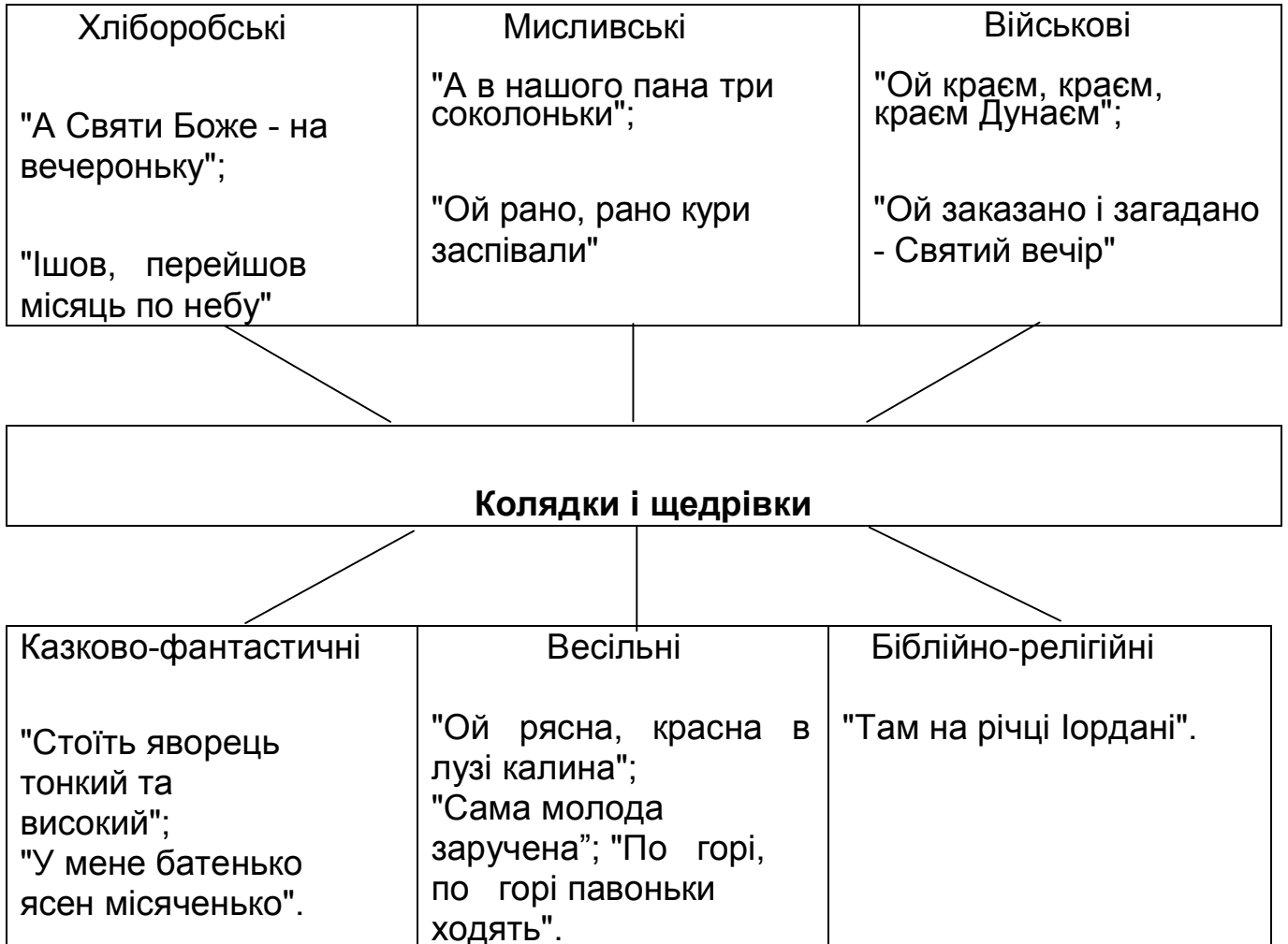
"Зерна" можуть виражатися різними частинами мови.

(Коса, косар, косарка, косовиця, комбайн, комбайнер, комбайнувати, комора, клуня, куль, колоситься, копа, "корабель степовий", красується, ...)

До теми "Пісні зимового циклу"

1. Колядки і щедрівки за своєю різноманітністю мотивів можна поділити на такі групи:

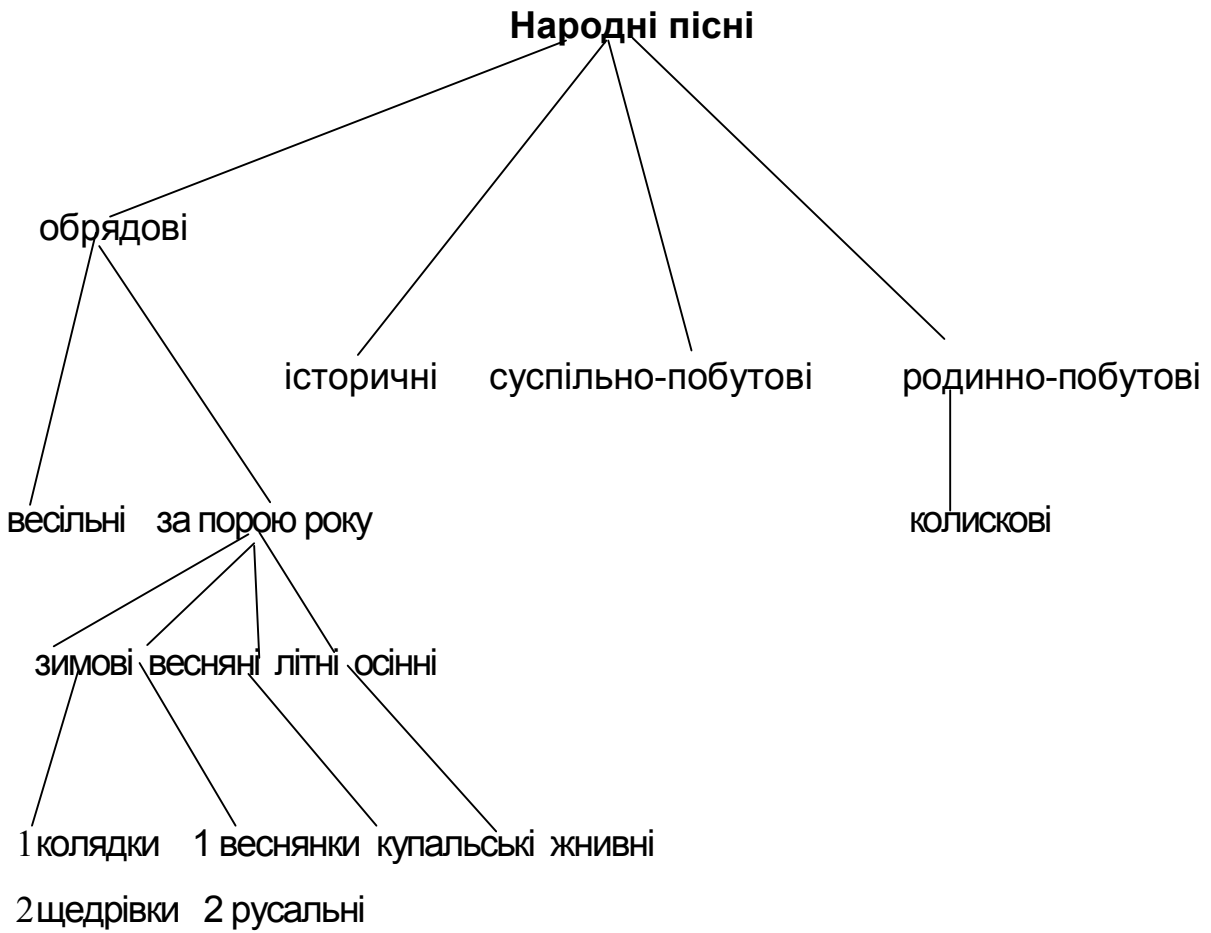
2. Гра "Зимовий клубочок".

Учнів класу поділити на 2 команди. Кожен учасник гри, отримавши клубочок, має на дошці записати слово, що відповідає темі "Колядки і щедрівки", не повторюючи ті, що вже є. Писати на звороті розкладної дошки, щоб представники кожної групи не бачили роботи суперників і не списували. Гра триває 2-3 хв.

(Наприклад, *колядка, щедрівка, вертеп, колядувати, щедрувати, колядники, щедрівники, благословляти, дохід, Святий-Вечір, ...*)

Схема

Наша пісня - наша душа

Кросворд

С	и	м	л	і	о	К	у	К
с	Т	в	н	р	л	р	к	о
и	р	о	и	К	и	а	І	З
д	у	Л	а	к	с	Ї	к	а
н	а	б	в	о	а	н	ь	Ц

1. Символ.
2. Лірник.
3. Колискова.
4. Україна.
5. Козацькі.
6. Бандурист.

Слово або починається, або закінчується виділеною буквою.

Рубрика “Не сумуй”

Венгерський сканворд з теми “Усна народна творчість”

¹ Г	і	² Ф	о	л	ь	к	л
³ Т	м	⁴ Н	а	р	н	п	о
р	н	б	д	о	⁵ К	о	р
и	з	у	б	а	н	л	и
⁶ Л	і	р	і	⁷ С	и	к	с
а	⁸ О	и	н	а	⁹ Г	о	в
д	б	¹⁰ К	и	н	є	р	а
я	р	о	м	з	ь	б	к

1. Гімн.
2. Фольклор.
3. Тризуб.
4. Народ.
5. Колискова.
6. Лірика.
7. Сіни.
8. Обряд.
9. Герб.
10. Комин.

Додатки до вивчення теми “Календарно-обрядові пісні весняного циклу”

Кривий танець

Завдання: дати правильну відповідь на запитання. Якщо вона правильна, то відкривається буква. Сукупність букв дасть можливість прочитати прислів'я про весну.

Запитання.

1. Що таке веснянки?
2. Чому веснянки мають закличний характер?
3. Які ви знаєте найвідоміші українські веснянки?
4. Назвіть найпоширенішу дитячу веснянку.
5. Що нагадують танцювальні рухи, якими супроводжуються весняні пісні-ігри (відповідь доповнити прикладами).
6. Якими закличними рядками починаються веснянки?
7. Хто приносить весну (за народними віруваннями)?
8. Які зменшувально-пестливі слова ви зустрічали у веснянках (навести приклади)?
9. Пригадайте прислів'я, які пов'язані з весною.
10. Чому обрядове печиво пекли у вигляді пташок?
11. Круглі калачі, які випікали весною, - це символ сонця. З чим це пов'язано? Доведіть свою думку.
12. Веснянки містять багато епітетів. Знайдіть їх у вивчених веснянках.
13. У веснянці “Ой, кувала зозуленька” з усіх пташок згадується зозуля. Чому? Доведіть свою думку.
14. Чому веснянка “Кривий танець” має таку назву?
15. Чому весна дуже важлива для хлібороба?
16. Назвіть весняні місяці.

Цю гру доцільно проводити на етапі закріплення знань, умінь та навичок.

Повторення матеріалу в кінці теми "Календарно-обрядові пісні".

Поєднай слова

1. Русалка	→	1. Хрещатий
2. Купайло	→	2. Втомлені
3. Женці	→	3. Яскравий
4. Віночок	→	4. Зеленоока
5. Нива	→	5. Годувальниця
6. Барвінок	→	6. Квітчастий
7. Дідух	→	7. Величний

Літературна вікторина

Визначає рівень уважності учнів. Вони повинні відповісти на запитання вікторини, кожна правильна відповідь оцінюється в один бал.

1. Яких тварин принесла весна людям у веснянці “Ой, весна, весна – днем красна?” (Ягнятко, телятко).
2. Весна красна. Це колір? (Ні, слово “красна” у цьому контексті означає “красива”). весняного циклу
3. Яке зіллячко у веснянці “Ой, весна, весна – днем красна”? (Запашненьке).
4. Які дні тижня згадуються в веснянці “Ой, кувала зозуленька?” (Понеділок, вівторок).
5. Яке звертання у веснянці “Ой, кувала зозуленька?” (Товаришко).
6. До якої дії спонукає автор товаришку у веснянці “Ой, кувала зозуленька”? (Співати).

Кожне правильне запитання оцінюється у 2 бали. Літературну вікторину доцільно застосовувати на етапі закріплення знань, умінь та навичок.

Цікаві матеріали. Інтеграція з математикою

Додаток №1.

Повторити таблицю множення на чотири. Якщо дати правильну відповідь, виконуючи приклади, - віднайдеться слово. (Як ще по-іншому називають Діву Марію? (Богородиця).

Додаток №2.

Повторити таблицю множення на три. Але лише множення на парні числа. Наприклад, на два, чотири, шість і т.д.

(Слово “дідух”. Де ми зустрічаємо це слово? Яке його лексичне значення? (Як це поняття пов’язане з колядками та щедрівками?)

Додаток №3.

Повторити таблицю множення на п’ять. Але лише множення числа п’ять на непарні числа. Наприклад: один, три, п’ять і т.д. (Слово “узвар”. Яке лексичне значення слова? Чи вживається це слово зараз? Можливо, хтось знає ще якусь цікаву інформацію?)

Доцільно проводити на етапі закріплення знань, умінь та навичок.

Додаток №1

1	щ	2	е	3	д	4	б	5	н	6	о	7	в	8	о	9	р	10	і
11	к	12	г	13	е	14	н	15	к	16	о	17	л	18	я	19	д	20	р
21	д	22	к	23	л	24	о	25	м	26	н	27	р	28	д	29	с	30	т
31	у	32	и	33	ф	34	у	35	з	36	ц	37	в	38	ф	39	р	40	я

Додаток №2

1	в	2	к	3	е	4	л	5	р	6	д	7	м	8	т	9	е	10	п
11	н	12	і	13	а	14	б	15	в	16	д	17	р	18	к	19	л	20	м
21	з	22	с	23	щ	24	у	25	я	26	і	27	м	28	р	29	н	30	х

Додаток №3

1	к	2	у	3	т	4	я	5	у	6	н	7	о	8	в	9	и	10	й
11	р	21	і	13	к	14	у	15	з	16	к	17	л	18	м	19	н	20	щ
21	б	22	р	23	щ	24	з	25	в	26	і	27	у	28	д	29	ж	30	а
31	б	32	в	33	г	34	к	35	а	36	с	37	н	38	г	39	у	40	р
41	ц	42	я	43	в	44	д	45	р	46	і	47	м	48	н	49	м	50	о

Гра “Викресли зайве”

1. Пісні зимового календарного циклу: колядки, щедрівки, русальні.
2. Пісні літнього календарного циклу: купальські, жнивварські, русальні.
3. Кого величають у колядках та щедрівках: господарів, Миколая, весну.
4. Під час зимових календарних свят відбуваються ігри: “Вертеп”, “Коза”, “Кривий танець”.
5. До календарно-обрядових пісень належать: колискові, колядки, веснянки.
6. Обряди супроводжуються - піснями, танцями, гімнастикою.
7. Колядки та щедрівки виконувалися: на різдвяні свята, Великдень, узимку.
8. Русалки мають інші назви: Нявки, мавки, дівки.
9. Купальські пісні виконувалися: в ніч з 6 на 7 липня, з 6 на 7 січня, з 6 на 7 листопада.
10. Веснянки називають: гаївки, маївки, бігалки.
11. Як єдиним словом записати слова: весна, літо, осінь, зима?
12. Чим закінчується літо й починається осінь?

Можна проводити при контролі знань, умінь, навичок з цієї теми.

О.В.Вишнеvsька, учитель
української мови і літератури
Юрківського НВК Уманської
районної ради

Календарно-обрядові пісні

Гра “Вірю – не вірю”

1. До зимового циклу календарно-обрядових пісень належать колядки і щедрівки.
2. Пісні літнього циклу – це русальні, купальські, жнивварські.
3. Зміст жнивварських пісень – це похвала ниві, врожаєві, господарям і трудівникам, сподівання на прихильність сил природи до праці хліборобів.
4. “У ржі на межі” – це обжинкова пісня.
5. До календарно-обрядових пісень належать колискові.
6. Однаковий початок рядків у піснях називається рефреном.

Гра “Закодуй”

1 – русальна пісня; 2 - жнивварська; 3 – купальська; 4 – колядка;
5 - колискова; 6 – веснянка.

1. Ангели співають, славу й честь звіщають,
На небесі і на землі мир проповідують.
2. Та й вижала три квітки:
Що первую сонливу,
А другу дрімливу,
А третю щасливу.
3. Принесла я вам літечко,
Ще й запашненьке зіллячко...
4. Там женчики жали,
Золоті серпи мали,
Срібні юрочки,
Що в'язали снопочки.
5. Ой вінку мій, хрещатий барвінку!
А я тебе плела вчора до вечора.
6. Загадаю лиш три загадочки.
Як угадаєш – до батька пушу,
Не угадаєш – з собою візьму.
7. Вже сонечко за кущем, за кущем,
Завтра в поле вийдеш ще, вийдеш ще...
8. Ой кувала зозуленька,
Сівши на лелії,
Співай, співай, товаришко,
Минає неділя.

4; 3; 6; 2; 3; 1; 2; 6

Гра “Подорож у часі”

Скласти маршрут подорожі, який би відтворив у хронологічному порядку календарно-обрядові цикли пісень та пов’язані з ними свята та обряди.

Н.Д.Орлова, учитель
української мови
і літератури ЗОШ №15
м.Черкас

Календарно-обрядові пісні

1. Що таке фольклор?

- а) усна колективна творчість народу;
- б) давні вірування народу, сказання про походження Всесвіту, землі, богів, явищ, природи;
- в) оповідання про історичні події.

2. Усний народний твір, що виконується співом, називається:

- а) легендою; в) піснею.
- б) казкою;

3. Які пісні виконувалися під час календарно-обрядових свят, обрядів, ритуалів?

- а) жартівливі; в) колискові.
- б) календарно-обрядові;

4. Хто першим у 17 ст. упорядкував збірник українських народних пісень?

- а) російський письменник Гоголь;
- б) чеський письменник Ян Благослав;
- в) невідомий польський письменник.

5. Продовження роду – головне призначення людини на землі. Хто, на вашу думку, був найголовнішим богом у предків-українців:

- а) Берегиня; б) Перун; в) Бог Род.

6. В Україні весну зустрічали з піснями, урочисто. Який обряд при зустрічі весни, на вашу думку, був найголовніший?

- а) спалювання солом’яного опудала – символ землі;
- б) обряд закликання весни;
- в) випікання обрядового печива у вигляді жайворонків і закликання весни.

7. Як називаються істоти жіночого роду, які живуть у водоймищах, лісах, на полях, і які співають, водять веселі танки, можуть бути небезпечними для людей?

- а) зозулі;

- б) русалки;
- в) берези, тополі.

8. Які обряди виконували на свято Івана Купала?:

- а) шукали валеріяну на свято Івана Купала;
- б) дівчата пускали вінки у воду – гадали на свого судженого;
- в) кожен, хто приходив на свято, проходив обряд очищення вогнем і водою;
- г) запалювали колесо і спалювали солом'яні опудала Купайла, Марени.

9. У чому полягає основна відмінність жнивварських пісень від інших календарно-обрядових?

- а) вони супроводжували збирання урожаю;
- б) їх виконували тільки жінки;
- в) під час цих свят люди не вдягали святкового вбрання.

10. Як називався останній пучок зрізаного серпом жита, який кожна родина ставила на покуті як символ добробуту, продовження життя на землі?

- а) борода; б) дідух; в) корочун.

11. Одна з найшанованіших богинь в українців - мати Сонця Божича Коляда. Які обряди виконуються під час колядування?

- а) на Свят-вечір співають величальні пісні членам родини;
- б) готують 12 пісних страв;
- в) молодь водить “козу” від хати до хати.

12. Чим відрізняються щедрівки від колядок?

- а) щедрівки виконують переважно дівчата;
- б) щедрівки виконують перед Новим роком;
- в) під час колядок тільки співають, а під час щедрування хлопчики-посівальники посипають зерном помешкання господарів.

13. Поясни, який художній засіб використано у таких рядках пісні

“Нова радість стала, яка не бувала:

Над вертепом звізда ясна
Світлом засіяла”

- а) епітет;
- б) метафора;
- в) порівняння.

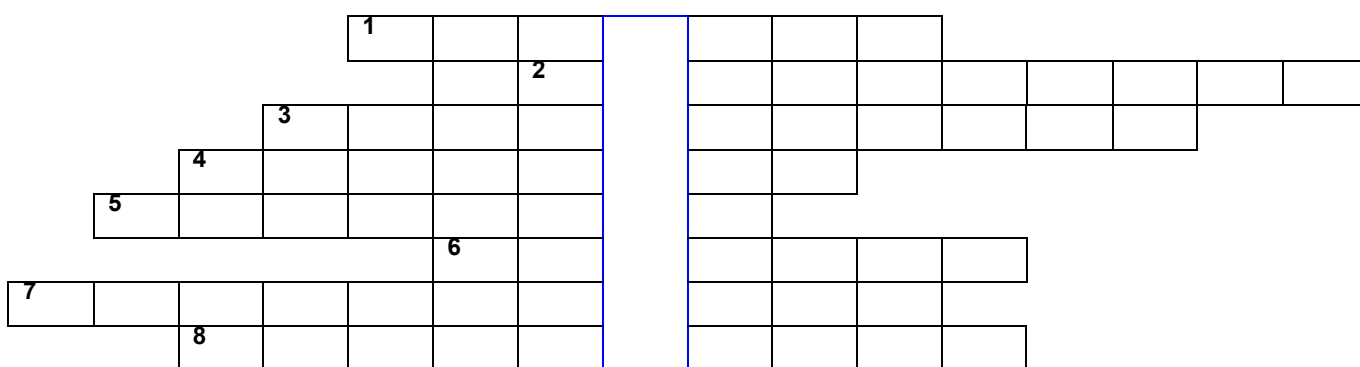
Кросворд

“Календарно-обрядова поезія”

1. Жанр у народній творчості, одна із форм збереження етнічної пам'яті”. (Пісня).
2. Колективна народна творчість. (Фольклор).
3. Бог літнього сонця, а також назва свята на його честь. (Купайло).
4. Божество дому, родини, яке любить домашніх тварин, допомагає жінкам прясти. (Домовик).
5. Обрядове весняне печиво у формі різних птахів. (Жайворонки).

4. Пісні, що виконувалися під час Зелених свят. (Русальні).
5. Віршовані: побажання, що виконувалися напередодні Нового Року. (Щедрівки)
6. Величальні пісні, що належать до зимового циклу святкових пісень. (Колядки).
7. Обрядовий танок, що виконується під час обряду зустрічі весни. (Подоляночка).
8. Пісні, що виконувалися під час жнив. (Жнивварські).

Ключове слово: фольклор.

Л.М.Білик, учитель української мови і літератури Лип'янської ЗОШ I-III ступенів Шполянської районної ради

Літературний диктант

1. Що є альфою і омегою будь-якого знання, початком кожної науки? (Книга).
2. “Пташка красна своїм пір'ям, а людина - ...” (знанням).
3. Хто любив книги, читав їх часто і вдень, і вночі? (Ярослав Мудрий).
4. У книзі знайдеш велику втіху і ... для душі. (Користь).
5. Письменник, перший історик Київської Русі. (Нестор Літописець).
6. Де з'явилися найдавніші слов'янські стародруки у 1941 році? (м.Краків, Польща).
7. У ній містилася найбільша монастирська книгозбірня. (Києво-Печерська лавра).
8. Яка цариця заборонила викладання української мови в Києво-Могилянській академії? (Катерина II).
9. Один з видів усної колективної творчості – народні ... (пісні).
10. Повторення звуків, слів та словосполучень на початку віршових рядків. (Анафора).
11. Переважно величальні пісні. (Колядки).
12. Віршовані побажання рідним, близьким, гостям. (Щедрівки).

13. Рефрен. (Повторення групи слів, рядка або кількох віршових рядків у поетичному творі).
14. Зустріч весни радісно, урочисто – з обрядовими танцями, іграми, піснями. (Веснянки).
15. Відомий композитор, збирач усної народної творчості – Микола... (Лисенко).
16. Похвальна пісня. (Гімн).
17. Великий віршовий, переважно ліро-епічний твір, у якому зображено важливі, яскраві події, виражено їх сприйняття та оцінку. (Поема).
18. Твори, у яких через образ ліричного героя висловлюються авторські думки, емоції, почуття. (Ліричні).
19. Із бібліотеки Ярослава Мудрого до наших часів дійшла одна книга. (Євангеліє).
20. Трава полину. (Євшан-зілля).
21. Козацький отаман Іван Вода. (Іван Підкова).
22. Перші вірші Т.Г.Шевченко написав у Санкт-Петербурзі в... (Літньому саду).
23. За яку суму Т.Шевченка було викуплено з кріпацтва? (За 2500 крб.)

Ю.В.Піщана, учитель української мови і літератури Катеринопільської ЗОШ I-III ступенів №1

Кросворд “Патріот”

Розв’язавши кросворд, дізнаєшся, як називають людину, яка понад усе любить рідний край.

1. Великодня крашанка.
2. Похвальна пісня.
3. Провісниця весни, що часто згадується в народних піснях.
4. Пісні Зелених Свят.
5. Купальське дерево.
6. Художнє означення.
7. Тварина, що часто згадується в колискових.

			¹ п	и	с	а	н	к	а	
		⁵ м	а	р	е	н	а			
⁶ е	п	і	т	е	т					
			⁴ р	у	с	а	л	ь	н	і
		² г	і	м	н					
		³ з	о	з	у	л	я			
⁷ к	і		т							

Літературний диктант

Ой біжить, біжить мала дівчина,
А за нею русалочка:
- Та послухай мене, красна панночко,
загадаю тобі три загадочки.
(Русальні “Ой біжить, біжить мала дівчина”)

Ой пуцу віночок
На биструю воду,
На щастя, на долю,
На милого вроду.
(Купальські “Заплету віночок”)

Котився віночок по полю,
Просився у женчиків додому:
Возьміте мене, женчики, з собою
Та занесіть мене до господаря в стодолу.
(Жниварські “Маяло житечко, маяло”)

Сію, сію, посіваю,
З Новим роком вас вітаю!
Щоб родило на землі,
Щоб був хліб на столі.
(Колядки “Засівна”)

Принесла я вам літечко,
Ще й рожевую квіточку,
Хай вродиться житечко,
Ще й озимая пшениця
І усякая пашниця.
(Веснянки “Ой весна, весна, днем красна”)

Ігри до теми "Народні колискові пісні"

1. Разом із колисковими піснями дорослі використовували колискові забавки, щоб розважити, заспокоїти і виховувати немовля. Це ладусі, сороки - ворони, різні примовки, брязкала й торохтілки, зроблені з лози, глини. Часто діти забавлялися в рухливих іграх.

Гра "Дрібушечки" полягала в тому, що двоє діток беруться за руки і кружляють, доки хтось не впаде, промовляючи при цьому слова: "Дрібу, дрібу, дрібушечки, наїлися галушечки! Гей, гей, до води, наїлися лободи". Гра "Латка - битка, шовкова нитка" полягала в тому, що діти доганяли один одного, вигукуючи слова: "Латка - битка, шовкова нитка! На тобі воші, а мені гроші! Як не оддаси, завтра в борщі з'їси" (Такі ігри проводимо як динамічні паузи (фізхвилинки) під час уроку.

2. Великі українські генії Т.Г. Шевченко, І. Я. Франко теж слухали мамині колискові, вбирали з них все чисте, святе, що пізніше переросло у велике почуття - любов до рідної землі. (Показати фотографію "Франкова колиска").

Веснянки

За давнім віруванням від Благовіщення (7 квітня) все починало розквітати: проліски, ряст, сон - трава... Вважалося, що у цей день трави і зілля мають чудодійну силу. Тому і казали у народі: "Як знайдеш у цей день ряст, то зірви, кинь під ноги, топчи і примовляй:

Топчу, топчу ряст, ряст,
Бог здоров'я дасть, дасть.
Іще буду топтати,
Щоб той рік діждати. (Використати замість динамічної паузи)

Анаграми

1. У нім - три літери, та ба-
Іде на ньому молотьба.
А прочитай з кінця - і вмить
Почне тобі мишей ловить.
(Тік - кіт)
2. Цей іменник означає предмет
Для зрізання злаків і трави.
Прочитаєш ззаду наперед -
Будь - що тисни ним і сік чави.

(Серп - прес)

Скоромовка

Коса косить - бруса просить,
Косар Герасим погострив -
Клин окосив.

Шарада

Перше - сніп по обмолоті
На покрівлю хати.
Друге - жінка, ще точніше –
Материна мати.
А коли в одному слові
Поєднаєш те і те -
Буде квітка, що весною
Жовтим цвітом зацвіте,
(Куль, баба, кульбаба).

А.В.Тютюнник, учитель української мови
і літератури Бубнівсько-Слобідського НВК
Золотоніської районної ради

Бабусині колискові, записані учнями 6 класу Бубнівсько-Слобідського НВК Золотоніської районної ради

1. Спить дитина, спати буде,
Йому мати сторож буде,
А сестричка до помочі,
Як удень, так і уночі.
Спи, маленьке маленятко,
Наше любеє дитятко,
Наша квіточка гарненька,
Наша зірочка ясненька.
А – а – а

Записав Луцик В. від бабусі Луцик Є.І., 1932 р.н.

2. Ой ну, коту, коту,
Не ходи по хаті,
Не буди дитяти,
Бо дитя маленьке,
Спатоньки раденьке.
А – а – а

Записала Крикун О. від бабусі Засенко Н.Г., 1941 р.н.

3. Ой ну, коте сірий,
Та вимети сіни;
Ой вимету, та не я:
Є у мене котеня,
А воно не хоче.
Ніжками тріпоче.

А – а – а

Ой ти, коте-рудьку,
Та стопи нам грубку,
А ти волохатий,
замети у хаті

А – а – а

Котику біленький,
Поспішай швиденько
Та сідай у човник,
Злови рибки повно,
Щоб було Янусі,
І діду, й бабусі.

А – а – а

Записала Марченко Я. від бабусі Марченко Є.В., 1929 р.н.

4. Ой люлі, люлечки,
Золоті вервечки,
Мальовані бильця,
Заколишу, заколишу,
Залюляю чорнобривця –
Заколишу, залюляю,
Сама піду погуляю,
Квіточок я назбираю.

А – а – а

Записав Нефедов О. у Патлаченко Н.П., 1943 р.н.

5. Люлі, люлі, залюляю,
Сама піду я до гаю,
Квіточок там назриваю,
Що першую сонливую,
Що другу зросливую,
Що третю щасливую;
Покладу я в головоньки,
Щоб дитячко добре спало,
Добре спало і зростало
Не боліло, не хворіло
Ні в серденьку, ані тіло.

А – а – а

6. Ой ну, коте, котку,

Не лізь на колодку,
Бо заб'єш головку,
Головка буде боліти,
Нічим її завертіти.
Одна була хустина,
Та й ту дівки вкрали,
На кукли порвали.

А – а – а

Ой коте, котило,
Спи, моя дитино,
Спи, моє дитятко,
Світле янголятко,
Хай же твою долю
Бог благословляє,
А Матінка Божа
Тебе захищає.

А – а – а

Записав Лисенко Ю. у Лисенко М.А., 1929 р.н.

Методичні пояснення:

Використовується місцевий матеріал:

1. Учні записують мамині і бабусині колискові, роблять паспорти фольклорним творам (хто записав, коли, у кого, рік народження оповідача, звідки родом).
2. Учні відвідують місцевий музей, де є світлиця 50-60-х років ХХ ст. І там же є колискова.
3. Учні відвідують Михайлову гору в с. Прохорівка Канівського району. Пригадують на уроці про діяльність М.О. Максимовича як фольклориста.
4. Використовуємо на уроці матеріали дослідницької роботи учнів школи у МАН і у фольклорно-етнографічному гуртку «Спадщина».

Методичні пояснення

Використовується місцевий матеріал:

Оповіді місцевих жителів.

«Колисочку робив тато в той час, як дитина уже народилася, бо перші 2-3 дні дитятко спало коло мами. Колиску робили для хлопчика з дуба (якщо він слабенький уродився), з ясена, клена (для здоровенького хлопчика).

Коліску для хворобливої дівчинки робили з калини (калина – це не символ вроди, а символ здоров'я в першу чергу). Для здоровенької дівчинки тато робив колискову з верби, тополі.

Коліска робилася, мов ліжечко, а денце плели з грубих ниток, як рибальська сітка. Матрасик шила бабуся чи мама з мішковини і

наповнювала сіном з «чарівних» трав. Це і чебрець, і материнка, і хміль, і полин.

Колиску чіпляли на сволок проти полу і недалеко від печі на вервечки, і обпинали рушником роду (той, що мамі й татові на вінчанні під ноги слали).

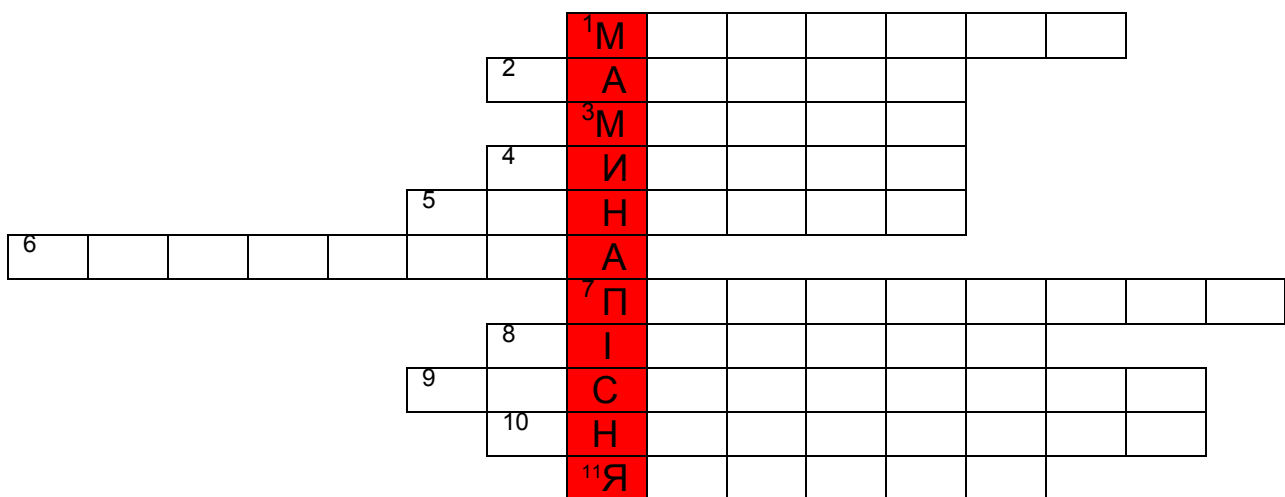
Пелюшечку слали в колисочку з маминої сорочки (виношеної, старої).

Спочатку клали ката в колиску, щоб сон зберігав. І лише тоді дитина ставала господарем ліжечка.

Як виростало дитя, його ліжечко виносили на горище і зберігали, може, підійде й іншій дитині» 1

1 Записала Нефедова Ю. у Малащенко М.І., 1939 р.н., жительки с. Сушки Канівського району.

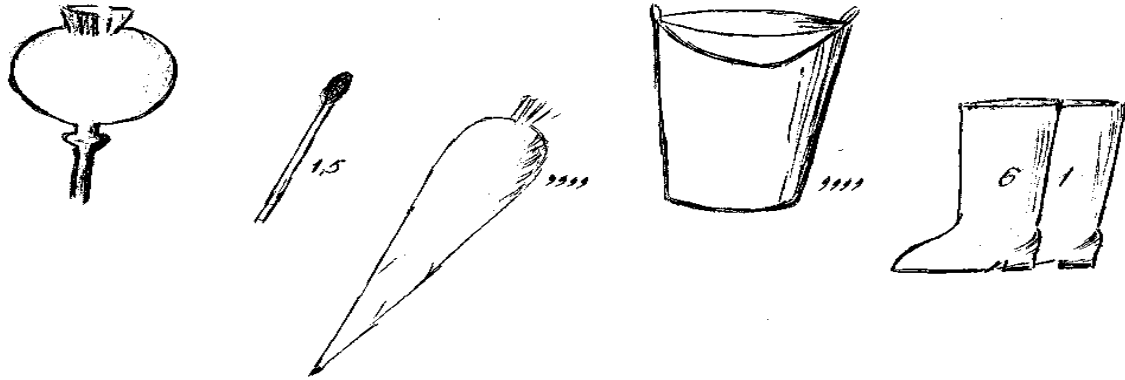
Поринь у світ дитинства і згадай, як лагідно і ніжно називала тебе мати

Відповіді:

1. Малятко.
2. Зайчик.
3. Мишка.
4. Кицюня.
5. Сонечко.
6. Квіточка
7. Промінчик.
8. Зірочка.
9. Ластівочка.
10. Янголятко.
11. Ясочка.

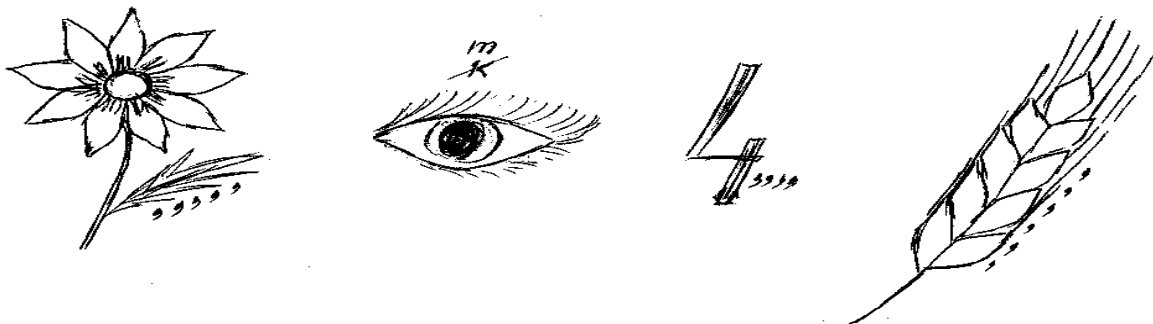
(Якщо будуть інші відповіді, то це теж добре)

Дай відповіді на запитання:

1. Де народився Михайло Олександрович?
2. Як пов'язане з його долею с. Прохорівка?
3. Що про діяльність ученого ти знаєш?
4. Хто з відомих людей гостював на Михайловій горі у Прохорівці?
(згадай екскурсію на Михайлову гору у с. Прохорівка)

Розгадавши ребус, дізнаєшся синонім до слова «колискова».

Л.Л.Коваленко, вчитель
української мови і літератури
Малосмілянської ЗОШ I-II ступенів

Ігри до теми “Народні колискові пісні”

1. Дібрати епітети

- Спить дитя (малесеньке).
- Ходить котик (волохатий).
- Зробив тато колисочку з явора (високого).
- Бильця (мальовані).
- Місяць (яснесенький).
- Промінь (тихесенький).
- Спи, мій (малесенький).
- Колісочка (мальована).
- Барвіночок (хрещатий).

Гулі в чоботях (червоних).
Сонечко (ясненьке).
Квітка (сонлива).
Подушечка (м'якесенька).
Хатина (теплесенька).
Медочок (солодесенький).
Калинонька (червона).
Голівонька (розумнесенька).
Щічки (пухкесенькі).

2. Дібрати метафори

Щука-риба в морі (грає).
Ой ну, люлі, люлі,
Налетіли гулі,
Сіли на колисці
В червонім намисті,
Стали (думать і гадать),
Чим дитину забавлять.
Цить, дитино, цить, не плач,
(Принесе) киця калач.
Ой (ходить) сон коло вікон,
А дрімота коло плота.
(Питається) Сон Дрімоти:
- А де будем (ночувати).
А ти, котик, рудько,
Та (витопи) грубку.
А ти, котик чорний,
Та сідай у човен,
(Лови) рибки повен.

3. Гра «Підбери найкращі слова»

Завдання: підбрати образні означення до слова.

Матінка – рідна, мила, найкраща, дорога, золота, близька, добра, люба, прекрасна, турботлива, щаслива, розумна, серйозна, чуйна, щира, спокійна, привітна, задумлива, життєрадісна, добродушна, працьовита, загадкова, найдорожча.

Дитина – маленька, рідненька, солоденька, гарнесенька, добра, здібна, розумна, щаслива, вередлива, любесенька, рухлива, лагідна, спокійна, весела, радісна, допитлива, чомучка, чемна, сором'язлива, пухкенька, мамина.

Домівка – батьківська, рідна, найкраща, тепла, чудова, моя, наша, найдорожча, справжня, мила, казкова, порадиця, мила серцю.

4. Продовж прислів'я про маму

1. Материнська ласка і кінця (не знає).
2. При сонечку тепло, при матері (добре).
3. У дитини заболить пальчик, а у мами (серце).
4. За науку цілуй маму у (руку).
5. Хто батька-матір зневажає, той (добра не знає).
6. Який кущ, така й калина, яка мати (така й дитина).
7. Без маминої доброти і світ (не милий).
8. Мати, батько і дитина – це щаслива (родина).

5. Гра «Чи знаю я зміст колискових пісень»

«Ой ти, коте, коточок»

1. Як у колисковій звертаються до котика? (Ой ти, коте, коточок).
2. Куди ходить котик рано? (В садочок).
3. Кого полохає котик? (Дівочок).
4. Що дівчата роблять в саду? (В'ють віночки).
5. З яких квітів дівчата в'ють віночки? (Із рутоньки, із мятоньки, з хрещатого барвіночку, з запашного василечка).
6. Доки повинно спати дитя? (До обіду).
7. Звідки прийде мати? (З міста).
8. Що мати принесе з міста? (Три квіточки).
9. Які квіти вона принесе? (Зросливаю, сонливаю, щасливаю).
10. Що матінка бажає дитині? (Щастя, росту, здоров'я).
11. Яка голівонька буде в дитини? (Розумна).
12. Що в дитяти буде в колисці? (Сонки-дрімки).

“Ой ну, люлі, дитя, спать”

1. Що буде робити мати, поки спатиме дитя? (Буде жати жито).
2. Що мати вижала у полі? (Квіти).
3. Скільки квіток вижала мати? (Три).
4. Яка перша? (Сонлива).
5. Яка друга? (Дрімлива).
6. Яка третя? (Щаслива).
7. Чого бажає мати дитині? (Щастя-долі).
8. Епітет до слова дитина. (Милая).
9. Назвіть порівняння в колисковій. (Як квіт, червоніло).
10. Епітет до слова година. (Добрая).
11. Яка дитина? (Малая).
12. Як називається пісня, яку співала мати дитині? (Коліскова).

6. Гра «Юні поети, підберіть риму»

Ніч підкралася тихенько,
Збила ковдрочку пухкеньку,

Колискову заспівала,
Щоб дитина міцно ... (спала).

Сонце котиться за гай,
Спочиває поле й гай.
Ти у ліжечко лягай
Солоденько ... (засинай).

Милі оченята,
Ніжні рученята
Вже стомились грати,
Дуже хочуть (спати).

Мати сина колихала,
Коліхаючи співала:
- Спи, мій синку, засинай,
Ніч прийшла в наш ... (рідний край)

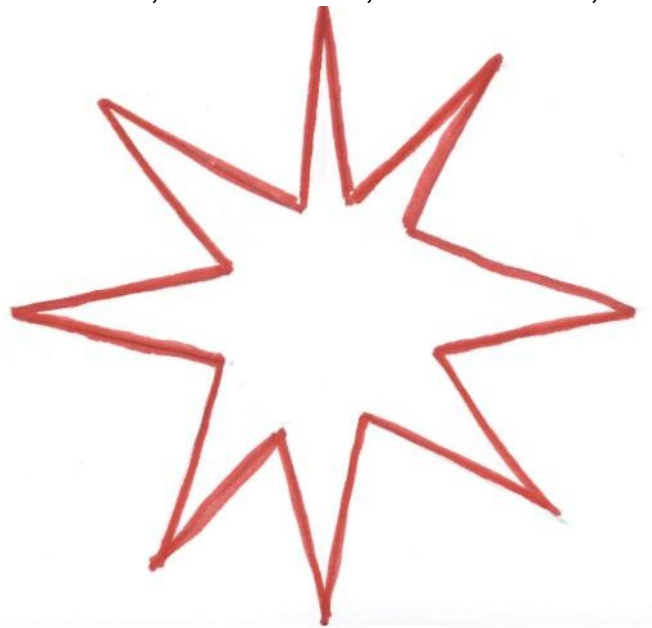
Котик лапкою умився,
Бо за день він (натомився):
Їв він борщик,
А сметанку на столі лизав він (зранку)
Люлі, люлі, кошенятко,
Закривай вже ... (оченятка).
Ти зручнесенько лягай
І міцненько ... (засинай).

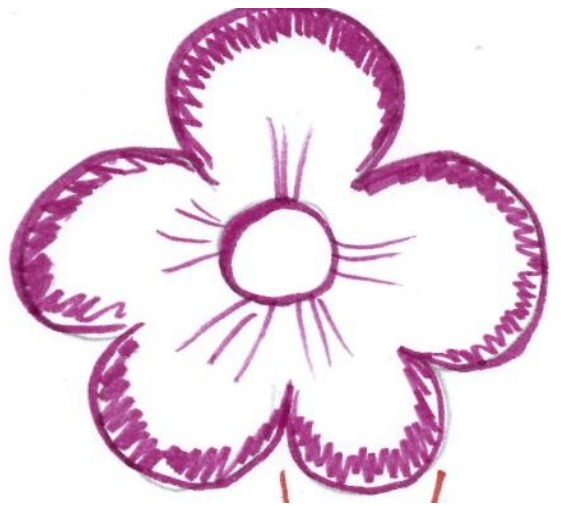
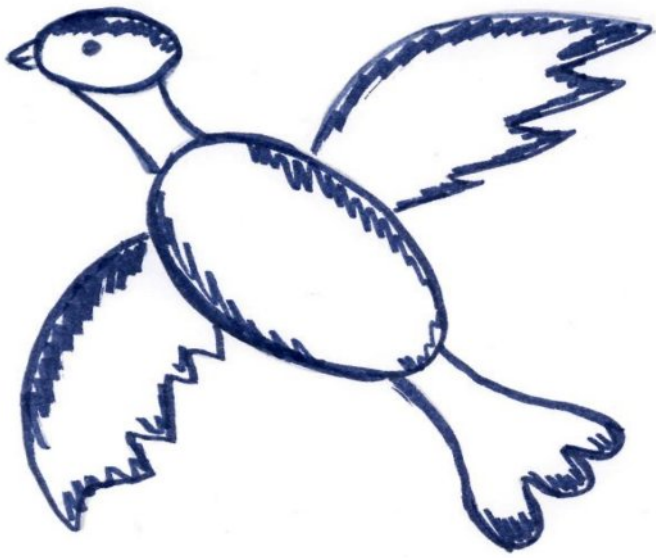
Лагідний Сонко ходить по хаті.
Пісеньку ніжну співає ... (дитяті).
Люлі, маленьке,
Люлі, ... (серденько),
Будеш щасливим, ростимеш ... (швиденько).

7. Пригадайте, якими словами мама називає свою дитину, коли її пестить, обіймає, пригортає до себе.

З'єднавши крапочки, ви дізнаєтесь, чи правильні ваші відповіді або доповніть їх новими словами.

(Кошенятко, зайченятко, пташенятко, квітонька, зіронька, сонечко).

Є.В.Олійник, учитель
української мови і літератури
Черкаської ЗОШ № 27

Ребуси з теми «Літературна пісня»

ОД

Р

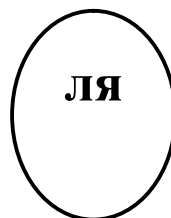
народ

«З» зуб

тризуб

7'я

сім'я

воля

Л.П.Хмелярчук, учитель української мови і
літератури Теклинської ЗОШ I-II ступенів
Смілянської районної ради

Ребус «Літературні пісні»

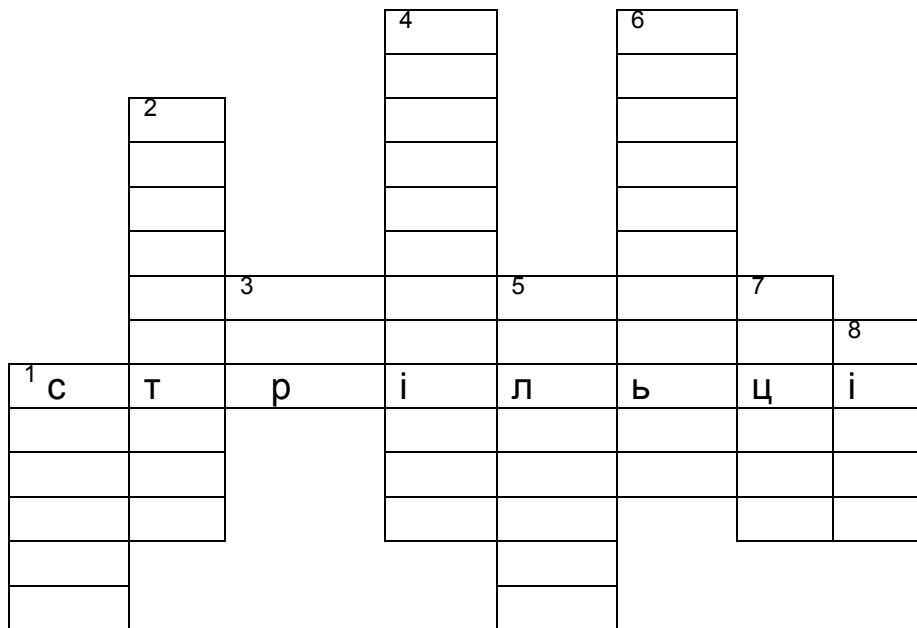
1					Г				
2					І				
					³ М				
4					Н				

1. Рід занять Чубинського. (Етнограф).
2. На мотив гімну якої країни написано «Ще не вмерла Україна...»? (Сербія).
3. Назвати ім'я композитора з Галичини Вербицького. (Михайло).
4. Прізвище автора слів Гімну України. (Чубинський).

У творі П. Чубинського «Ще не вмерла Україна» використано художні засоби. Визначте, які з них до якого виду належать.

Метафора	козацького роду;
повтор звертань	усміхнеться доля;
слово з пестливим суфіксом	браття, браття-українці;
епітет	згинуть..., як роса на сонці;
порівняння	воріженьки.

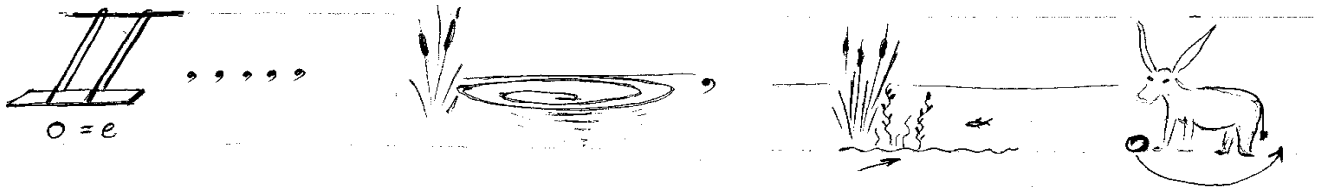
Кросворд «Стрілецькі пісні»

1. Ім'я одного із авторів стрілецької пісні «Ой у лузі червона калина похилилася» Чернецького. (Степан).
2. Який заклад організували січові стрільці для поширення освіти? (Бібліотека).
3. Співацький колектив, організований січовими стрільцями. (Хор).
4. Що хотіли вибороти січові стрільці для України? (Незалежність).
5. На якій території України добровільно організовували легіони УСС? (Галичина).
6. У складі якої армії було організовано легіон УСС? (Австрійська).
7. Яким словам, в переносному значенні, називали стрільців? (Лицарі).
8. Невеликі поетичні твори, написані ритмічною мовою, котрі писали і розповсюджували січові стрільці. (Вірші).

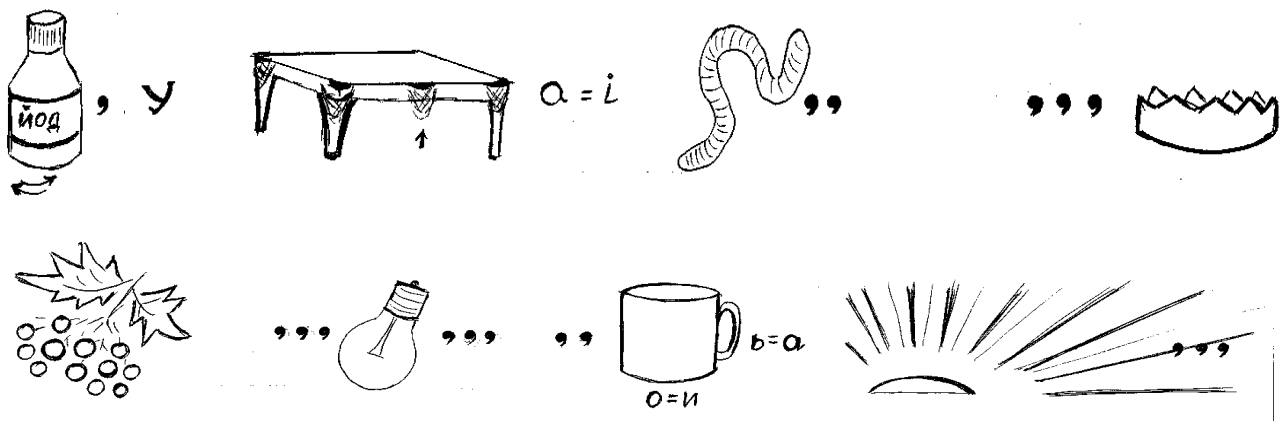
Ребус «Стрілецькі пісні»

Прочитайте назву стрілецької пісні, автором якої є Левко Левкий.

Ребус

Прочитати назву стрілецької пісні, автором якої є Степан Чернецький і Григорій Трух.

Л.М.Кононенко, учитель
української мови і літератури
Кумейківської ЗОШ I-II ступенів
Черкаського району

Завдання до теми «Микола Вороний. «Євшан-зілля»

1. Кожній людині найдорожче те місце, де вона народилася, де пройшло її дитинство, де босоніж вона збігала безліч стежок. Для нас найсвятіше місце – це наше село, древнє, затишне. Урочистою піснею рідного села стали такі слова:

Де три райони, як три брати рідні
З'єдналась Рось в одну сім'ю.
Стоять Кумейки в задумі столітнім,
І тихо переказують історію свою.

Моє село – частина України,
Підкови золотої сторінки,

Це відгомін козацтва слави,
І руху партизанського стежки.

З творів, у яких діти описували, як провели літні канікули, де подорожували, видно, як часто скучали за сім'єю, друзями, рідною домівкою. Подумки линули додому, пригадавши щось незвичайне – сімейний оберіг. Завдання: скласти невелике повідомлення на тему «Щоб я взяв у далеку мандрівку як родинний оберіг».

(Розповіді про камінне намисто, про вишиті серветки, касету чи диск із записаним маминим голосом...)

2. Послухати вірші і назвати, яке це зілля, приворот рідного краю, допоможе повернути із забуття:

- Євшан-зілля упізнав?

Є в степу такий полин:

Запах чудодійний має

Наших гір, горбів, долин.

Раз дихнеш, - здоровий будеш,

Рідний край свій не забудеш.

(Г.Храпак)

(Чебрець, материнка, звіробій, м'ята, барвінок, любисток ...)

Мов жаринки, чебреці

Квітнуть на осонні.

Ще й у мене у руці –

На моїй долоні.

Гарний чебрик, череня

У вінок вплітала

І, неначе пташеня,

В квітах заблукала. (Є.Железняков)

3. – А чи знаєте ви, що ці та інші рослини не тільки мають силу привороту, а й лікують? Пропоную послухати уривок із тексту «Ліки-довгожителі».

Барвінок зміцнює організм, зокрема серце, загоює рани, лікує хвороби шкіри... Кульбаба допомагає позбутися подагри, материнка лікує шлунок, горло...

Здавна в народі шанують подорожник, любисток, ромашку, полин, ожину, малину, горобину, суниці, чебрець, черемху, чорниці, звіробій, пижмо, бузину, спориш ... Усього й не перелічиш. А знати, що доквіл нас росте не просто трава, а лікувальне зілля, - треба. Треба знати і пам'ятати про це, щоб по-справжньому дружити з рослинами і природою...

(Пропонуємо завітати до шкільного «Фіто-кафе», щоб посмакувати цілющим чаєм. Допомагає медична сестра.)

Ласкаво просимо до фіто-кафе.

О.В.Вишневська, учитель української мови і літератури Юрківського НВК
Уманської районної ради

М. Вороний «Євшан-зілля» Цитатний диктант

Учні відтворюють пропущені слова, принагідно називаючи, про який епізод мовиться:

1. У давніх літописах наших

Єсть одно ...,

Що зворушує у серці

Найсвятіші почування.

2. Оточив його почотом

І розкошами догідно –

І жилось тому ...

І безпечно, і вигідно.

3. А як все те не поможе,

Дай йому ...,

Щоб, понюхавши, згадав він

Степу рідного привілля.

4. І схилилася стареча

Голова гудця на груди –

Там, де ... замість серця,

Порятунку вже не буде.

5. Краще в ріднім краї милім

Полягти кістьми, сконати,

Ніж в землі чужій, ворожій

В слові й ... пробувати!

6. А проте тієї сили,

Духу, що зрива на ноги,

В нас нема, і ...

Ми блукаєм без дороги!

(Оповідання, хлоп'яті, євшану-зілля, пустка, шані, манівцями)

Кросворд

¹ л	і	т	о	П	и	с	
			² п	О	е	м	а
³ п	р	о	Л	л	о	г	
		⁴ к	И	ї	в		
⁵ м	о	Н	о	м	а	х	

1. Історична основа поеми «Євшан-зілля».
2. Великий віршований твір оповідного характеру.
3. Вступна частина твору.
4. Місто, у якому жив ханський син.
5. Київський князь, який згадується у творі.

Н.О.Сушко, учитель української мови і літератури Гельмязівської ЗОШ I-III ступенів

Завдання до теми «М. Вороний «Євшан-зілля»

Знайти зайвий рядок.

У давніх літописах наших
Єсть одно оповідання,
Не вихвалює героїв (Що зворушує у серці)
Найсвятіші почування.

Жив у Києві в неволі
Ханський син, малий хлопчина
Половецького б то хана
Мою люблю дитину (Найулюблена дитина).

Слухай, старче, ти шугаєш
Ясним соколом у хмарах,
Словом, піснею своєю (Сірим вовком в полі скачеш)
Розумієшся на чарах.

Заспівай ти йому пісню
Нашу рідну, половецьку.
Щоб, понюхавши, згадав він (Про життя привільне наше)
Нашу вдачу молодецьку.

І гудець по струнах вдарив!
Наче вітер у негоду,
Про лицарські походи – (Загула невпинна пісня)
Пісня вільного народу.

Але спів цей ніжний, любий,
Ані перший, сильний, дужий,
Не вразив юнацьке серце, -
Ось її акорд останній (Він сидить німий, байдужий).

Але ні! Ще є надія
Тут, на грудях в сповиточку!
Той Євшан, чарівне зілля, (І тремтячими руками)
Роздирає він сорочку.

Рідний степ – широкий, вільний,
Рідні шатра, рідні люди ... (Пишнобарвний і квітчастий)
Раптом став перед очима
З ним і батенько нещасний!
Воля, воленька кохана!
Рідні шатра, рідні люди...
Все це разом промайнуло,
Спів народний, колисковий (Стисло серце, сперло груди).

Так він скрикнув, і в дорогу
В нічку темну та пригожу
Подались вони обоє,
В рідний степ, у край веселий (Обминаючи сторону).

Марна річ! Були і в тебе
Кобзарі – гудці народні,
Що співали-віщували
І кохання у серденьку (Заповіти благородні).

Де ж того євшану взяти,
Той євшан чарівне зілля, (Того зілля-привороту)
Що на певний шлях направиш, -
Шлях у край свій повороту?!

Літературний диктант

1. Що слугувало М.Вороному історичною основою для написання поеми «Євшан-зілля»? (Літопис).
2. Хто був князем, коли відбувалися події, описані у творі? (Мономах).
3. Які художні засоби використав М.Вороний для змалювання краси степу (широкий, вільний, пишнобарвний)? (Епітети).
4. «Євшан-зілля» - це ... історичної пам'яті народу. (Символ).
5. Почуття любові до рідного краю, болю за його гірку долю, готовність служити його інтересам – це ... (Патріотизм).
6. Різновид полину, що росте в південних степах, має сильний і водночас ніжний приємний запах – це ... (Євшан-зілля).

Розгадайте кросворд (за темою «Євшан-зілля») і ви дізнаєтеся, як називається вірш М. Вороного про вічну любов матері до своєї дитини.

	¹ з	і	л	л	я			
		² з	е	м	л	і		
			³ г	у	д	е	ц	ь
⁴ ч	е	т	в	е	р	т	и	й
	⁵ п	і	с	н	ю			
⁶ в	о	л	о	д	и	м	и	р
	⁷ у	к	р	а	ї	н	а	

По горизонталі:

1. Що допомагало юнакові згадати свою Батьківщину?
2. Яке слово пропущено?
«Краще в ріднім краї милім
Полягти кістьми, сконати,
Ніж в ... чужій, ворожій
В славі й шані побувати!»
3. Хто був той старець, якого хан послав відшукати його сина?
4. На який день співець прийшов у Київ?
5. Що наказав пан заспівати старцю, коли він прибуде у Київ?
6. Як звали князя, що взяв у полон, а потім залишив при собі сина половецького хана?
7. Що це за країна, в якій опинився син хана?

Ю.В.Піщана, вчитель української мови і літератури Катеринопільської ЗОШ I-III ступенів №1

Літературний диктант

1. Один із видів усної колективної творчості. (Народна пісня).
2. Пісні що виконуються під час календарних свят. (Календарно-обрядові).
3. Повторення звуків, слів та словосполучень на початку віршованих рядків. (Єдинопочаток).
4. Повторення групи слів, рядка або кількох віршованих рядків у поетичному твору. (Рефрен, приспів).
5. Урочистий музичний твір, який використовується як символ держави. (Гімн).
6. Патріотичні пісні, створені бійцями загонів Українських січових

стрільців під час національно - визвольної боротьби українського народу. (Стрілецькі пісні).

7. Літературний жанр, у якому поєднуються зображальні та виражальні засоби, притаманні ліриці та епосу. (Ліро-епічний жанр).
8. Великий віршований переважно ліро-епічний твір, у якому зображено важливі, яскраві події, виражено їх сприйняття та оцінку. (Поема).
9. Художній твір, у якому через образ ліричного героя висловлюються авторські думки, емоції, почуття. (Ліричний твір).

Н.С.Токаренко, вчитель української мови і літератури Мошнівської ЗОШ I-III ступенів

Матеріали до вивчення творчості Т.Шевченка

Після прочитання поеми «Тарасова ніч»

- Які історичні постаті згадуються в поемі?
- Кому з них відводиться основна роль?

Слово вчителя

Діти. Ми з вами не просто земляки Тараса. Ми живемо у селі, де ви ступаєте тими ж, можливо, стежками, якими ходив колись Т. Шевченко.

Шевченко в Мошнах

У Мошнах Шевченко бував кілька разів. Ще до заслання він відвідав Мошнівський монастир. Бував він в парку Воронцова, біля башні Святослава.

Наш народний художник В. Прожога уявив Тараса ось таким. (Див. фото).

Влітку 1859 року Т.Г.Шевченко двічі побував у Мошнах. Оглядаючи землю під садибу біля с.Пекарів, висловлював антиурядові та антирелігійні думки. За це його затримано і був у Мошнах під пильним наглядом пристава .Довелось йому заночувати в селі. Перебував поет в будинку міщанина Г. Нагаєвського. Ця хата дбайливо доглядається і дотепер.

Ось вона перед вами (див.фото).

- А на якій вулиці вона знаходиться?

Так, це вулиця Шевченка.

З Мошен Шевченка відправляють у Черкаси, а згодом по дорозі на Київ поета привезли ще раз до Мошен. Тут він виконав малюнок "Краєвид у

Мошнах". З літературних джерел та спогадів старих людей відомо, що Шевченко зупинявся у будинку полковника Грузинського.

(На подвір'ї, де Шевченко сидів під арештом, тепер районна станція юних техніків).

Наше село має безпосереднє відношення до сьогоденного уроку, бо в 17 ст. було центром козацького повстання.

Кумейківська битва

Зважаючи на швидке наростання козацького повстання, польський уряд вирішив поспішати. 7 листопада 1637 року польське військо рушило з-над Дністра і в середині листопада наближалось вже під Білу Церкву, що була визначена збірним пунктом поляків.

Саме тут відбулася рада отаманів повстанських загонів. Карпо Скидан з Мошен розіслав нові універсали, скликаючи козацтво до Мошен.

У жовтні - листопаді загоны повстанців збиралися у Мошнах та довколишніх селах. Сюди ж підійшли головні сили на чолі з гетьманом *Павлюком*.

На момент повстання йому не вдалося зібрати всі сили. До того ж, з 10 тисяч повстанців козаків було не більше 4 тисяч, а решта - слабо озброєні селяни. У польському війську нараховувалось понад 15 тисяч вояків.

Для Павлюка і козаччини фатально було, що вони дали польському війську врізатися так глибоко, розірвавши своїм передових полком з'єднання із Задніпровцями.

Скиданові передові полки, робиваючись до Павлюка, під Мошнами вже наскочили на Лащове військо. Маючи з боку поляків, Кизимі не можливо було виконати волю Павлюка і перейти за Дніпро. Павлюк, поспішаючи наздогнати втрачений час, кинувся на головне польське військо, що, перейшовши Рось під Сахнівкою (на „Сахнів міст“), стояло коло села Кумейки між Россю і Мошнами. Павлюк мав невірні відомості про польське військо, представляючи собі його меншим, ніж було в дійсності і дуже дезорганізованим конфедерацією. З Павлюком було, за словами „язика“, більше двадцяти тисяч, але це, мабуть, перебільшена цифра, і сам Потоцький рахує лише на кільканадцять тисяч. До того ж військо було слабо озброєне — „не всі мають самопали, декотрі тільки рогатини, коси, сокири, але Павло Бут (Павлюк) Худ. Д.Нарбут йшли „дуже сміло і сердито“.

За словами Потоцького, план Павлюка був такий: ударити на передовий полк Лаща, що, відступивши перед Павлюком з-під Мошен, став табором на правім крилі Потоцького, під Білозіром (тепер Яснозір'я); знищивши його, перейти Рось і зайшовши війську Потоцького ззаду, понищити переправи на Росі і відрізати його від тих жовнірських полків, що поспівали слідом за Потоцьким. Запобігаючи такій можливій небезпеці, Потоцький наказав Лащеві відіслати свій обоз до головного війська, самому ж виступити проти Павлюка, і, відступаючи, навести його на головне польське військо. Воно під Кумейками було в дуже зручній позиції: серед рівнини, на якій розкидано групами понад десяток курганів скіфської доби, перед болотами, що закривали доступ до війська з фронту.

Коли настав день 6 грудня старого стилю, день св. Миколая, Павлюк, провокований Лащем, рушив усією силою на польське військо. Козаки йшли табором, в шість рядів возів; попереду шість гармат, в середині дві, ззаду теж дві, а в середині табору 23 тисячі повстанців, добре поділених на полки і сотні. Польські гармати привітали їх вистрілами, козаки відповіли їм теж гарматною пальбою і "потопом" пішли на польське військо по рівнині, що стелилася тут. Але, натравивши на болота, що, не вважаючи на такий пізній час, не замерзли добре, пішли обходом, повз село Кумейки. Коли козаки проминули болото, Потоцький випустив проти них драгунів, а за ними піші полки. Козаки спинилися, почали пересувати в цей бік кращу частину свого війська, але раптовий напад польської кінноти повторений кілька разів зробив своє: було розірвано лінію возів козацьких, сталося замішання, спалено порох, що лежав на тих возах; і хоч поляки понесли також великі втрати, але багато козаків полягло в бою.

Як свідчить Потоцький, козаки билися з незвичайним завзяттям: „Було таке уперте і завзяте те хлопство, що ніхто з них не хотів "миру!" кричати, навпаки тільки кричали, щоб одному на одному вмирати — і так дійсно їм приходило, а коли довелося впасти з коня котромусь з наших, то збігалися як заїла пси і на куски трупа рубали, хоч ми "їх зверху били і на тім однім трупі кілька їх падало; котрим не ставало стрільби і зброї, били жовнірів

голоблями і дишлами".

Бій козаків з польськими жовнірами

Різня кривава тривала до пізньої ночі. Втрати козаків були дуже значні. Окольський каже, що реєстровці нарахували побитих козаків на 4800; Потоцький рахує в самім таборі „певно три тисячі трупів", а за табором „більше як на милю по лісу, дорогах і багнах — трудно було порахувати сі трупи, що лежали купами". При пізнішій реєстрації побитих у січі нарахували ще більше.

Яка страшна поразка!

Шість тисяч під Кумейками лягло, -

написала поетеса Ліна Костенко у "Думі про братів неазовських".

На місці битви тепер стоїть пам'ятний знак. Не заростає сюди стежина. Шосте молоде покоління навколишніх сіл приходять вшанувати пам'ять борців за свободу. Ось цей пам'ятник (див. фото).

У ГРУДНІ 1937 РОКУ
ТУТ ВІДБУЛАСЯ БІТВА
МІЖ
СЕЛЯНСЬКО-КОЗАЦЬКИМ
ВІЙСЬКОМ
ПІД ПРОВОДОМ ГЕТЬМА
ПАВЛЮКА
ТА
ПОЛЬСЬКО-ШЛЯХЕТЬКИМ
ВІЙСЬКОМ

О.В.Вишневська, учитель
української мови і літератури
Юрківського НВК Уманського
району

Завдання до поеми Т.Шевченка “Іван Підкова”

1. Виписати з твору історизми, пояснити їх значення. (Гармати, китайка, шинок, байдак, отаман).
2. Погрупувати художні засоби. (Лихо танцювало; хвилі, як ті гори; журба в шинку мед-горілку поставцем кружала; синє мору звірюкою то стогне, то виє; високії ті могили чорніють, як гори).

Л.М.Білик, учитель української мови
і літератури Лип'янської ЗОШ I-III ступенів
Шполянського району

Цитатний план (Т.Шевченко “Іван Підкова”)

1. “Запорожці вміли танцювати”.
2. “Про волю нишком в полі з вітрами говорять”.
3. “Було колись добре жити на тій Україні...”
4. “Висипали запорожці – лиман човни вкрили”.
5. “А у Царград, до султана, поїдемо в гості!”
6. “Пан-отаман та на хвилю мовчки поглядає”.

Завдання для самоперевірки

1. Виберіть одну з двох відповідей, а потім рухайтесь до тієї клітинки, що позначена певним номером	2. Народна пісня: обрядові вінчальні пісні, що співалися (№14); б) невеликий віршований твір, що співається (№23)	3. Неправильно! Повернись до №13.	4. Молодець! Продовжуй далі. Тарас Шевченко народився а) 9 березня 1814 р. (№13); б) 10 березня 1814 р. (17)	5. Неправильно!	6. Молодець! Продовжуй далі. У поемі “Тарасова ніч” згадується гетьман а) Б.Хмельницький (№9); б) Тарас Федорович (№16)
7. Неправильно! Повернись до №4.	8. Неправильно! Повернись до №28	9. Молодець! Продовжуй далі. До обрядових пісень літнього циклу належать а) веснянки (№27); б) жнивварські (№12)	10. Неправильно! Повернись до №20.	11. Молодець! Продовжуй далі. У поемі “Євшан-зілля” згадується князь а) Володимир Мономах (№4); б) Ярослав Мудрий (№30).	12. Молодець! Продовжуй далі. “Була колись гетьманщина, Та вже не вернеться!” – це рядки з поеми... а) “Тарасова ніч” (№20); б) “Іван Підкова” (№22).
13. Молодець! Продовжуй далі. Іван Підкова – а) гетьман (№3); б) запорізький козак, отаман (№28)	14. Неправильно! Повернись до №2.	15. Молодець! Продовжуй далі. Який неоціненний дар подарував Господь Бог Дівчині-Україні? а) владність (№18); б) пісні (№26).	16. Молодець! Продовжуй далі. Автором державного гімну “Ще не вмерла Україна” є: а) П.Чубинський (№29); б) О.Кониський (№21).	17. Неправильно! Повернись до №24.	18. Правильно! Повернись до №15.
19. Неправильно! Повернись до №6.	20. Молодець! Продовжуй далі. У пісні “Ой у лузі червона калина похилилася” червона калина символізує а) дівчину (№10); б) Україну (№24).	21. Неправильно! Повернись до №16.	22. Неправильно! Повернись до №12.	23. Молодець! Продовжуй далі. Літературна пісня: а) урочиста пісня (№25); б) пісня, слова якої створені письменником (№11).	24. Молодець! Продовжуй далі. Перший сніп-дідух зберігається до: а) Нового року (№17); б) нового врожаю (№6).
25. Неправильно! Повернись до №23.	26. Молодець! Продовжуй далі. Колядки виконуються: а) під Новий рік (№5); б) на Рідзвяні свята (№9).	27. Неправильно! Повернись до №9.	28. Молодець! Продовжуй далі. Пісня “Ой ти коте, коточок” а) веснянка (38); б) колискова (№15).	29. Правильно! Кінець завдання!!!	30. Правильно! Повернись до №11.

3. Найчастіше Леся Українка виступала як прозаїк, драматург чи поетеса? (Поетеса).
 4. Як називається перший вірш Лесі Українки? (“Надія”).
 5. Країна, де жила Леся Українка останні роки? (Грузія).
 6. Хто за походженням була Леся Українка? (Дворянка).
 7. На якому музичному інструменті добре грала Леся Українка? (Фортепіано).
 8. Де навчалася Леся Українка? (Вдома).
 9. З якого предмету написала Леся Українка підручник для своєї сестри? (Історії).
 10. Що завадило Лесі ходити до школи? (Недуга).
 11. Справжнє прізвище Лесі Українки? (Косач).
 12. Прізвище дядька Лесі Українки? (Драгоманов).
- Відповідь. Леся Українка.

А.М.Лупашко, учитель української мови
і літератури Смілянської спеціалізованої
школи №12

Тестові завдання до теми “Життя і творчість Лесі Українки”

Тест

- 1. Хто є автором поетичних рядків:**
Так пахнуть тільки у дитинстві
Гречаний вистояний мед,
І теплі руки материнські,
І неба зоряний намет...
а) Р.Лубківський;
б) Л.Тараненко;
в) М. Вороний.
- 2. Справжнє прізвище Лесі Українки:**
а) Ольга Драгоманова;
б) Лариса Косач;
в) Лариса Письменна.
- 3. Леся Українка народилася:**
а) у місті Луцьку;
б) у місті Житомирі;
в) у місті Новограді-Волинському.
- 4. Дитинство письменниці пройшло:**
а) у селі Колодяжному;
б) у селі Криворівні;
в) у селі Жаборичі.

5. Найбільше Леся Українка товаришувала:

- а) із сестрою Оксаною;
- б) із братом Михайлом;
- в) із сестрою Ізидорою.

6. Леся Українка любила грати:

- а) на скрипці;
- б) на бандурі;
- в) на фортепіано.

7. Кому належить вислів-спогад про поетесу: “Із всіх нас шістьох дітей Леся найбільше була подібна до батька і вродою, і вдачею...”.

- а) сестрі Ізидорі Косач;
- б) братові Михайлу;
- в) сестрі Ользі Косач;
- г) тітці Олександрі Косач-Шимановській.

8. Для молодшої сестри Леся Українка написала:

- а) вірш “Конвалія”;
- б) підручник “Стародавня історія східних народів”;
- в) збірку казок.

9. Перша збірка поезій Лесі Українки називалася:

- а) “Лісова пісня”;
- б) “Надія”;
- в) “На крилах пісень”.

10. Кому належить вислів: “Се талант наскрізь мужній, хоч не позбавлений жіночої грації і ніжності...”

- а) Нестору Гамбарашвілі;
- б) І.Я. Франку;
- в) О.Ю.Кобилянській.

11. Леся Українка найбільше цінувала в людині:

- а) фізичну силу;
- б) силу духу й особисту гідність;
- в) доброту й покірність.

12. Опис природи у літературному творі називається:

- а) інтер’єр;
- б) портрет;
- в) пейзаж.

В.А.Братко, учитель української мови
і літератури Шполянської ЗОШ I-III ступенів

Тести до оповідання В.Винниченка “Федько-халамидник”

1. Що означає слово “халамидник”?

- а) сильний;
- б) жорстокий;
- в) розбишакуватий;
- г) брехливий.

2. Як звали хлопчика, який, “захищаючи” змія, погрожував Федьку каменем?

- а) Гаврик;
- б) Спірка;
- в) Васько;
- г) Стьопка.

3. Що сталося з Толею після “купання” під дощем?

- а) він став другом Федька;
- б) його покарав батько за погану поведінку;
- в) батьки заборонили йому спілкуватися з Федьком;
- г) він захворів.

4. Чому Федько сказав друзям, що не піде в школу?

- а) бо він не виконав домашнє завдання;
- б) хотів піти подивитися, як хлопці катаються на кризі;
- в) він сам хотів покататися на кризі;
- г) йому набридло ходити в школу.

5. Толя спровокував Федька перейти по кризі через ріку для того, щоб:

- а) подивитись, як він стрибатиме з крижини на крижину;
- б) подивитися, як він шубовсне у воду;
- в) подивитися, які він злякається і повернеться назад;
- г) подивитися, як він почне плакати і повернеться назад.

6. Що пообіцяв Толя Федьку в разі його перемоги?

- а) сокирку;
- б) ножика;
- в) чижика;
- г) ножиці.

7. Що почав робити Толя, коли зрозумів, що не зможе добратися по крижинах до берега?

- а) кликати на допомогу?
- б) плакати;
- в) мовчки стояти;
- г) зістрибнув із крижини і поплив до берега.

8. Федько сказав Толиному батьку:

- а) що це він пхнув Толю на крижину;
- б) що Толя сам стрибнув на крижину?
- в) що Толю пхнули на крижину друзі Федька;
- г) що вони з Толею побилися об заклад.

9. Ким насправді виявився Толя?

- а) порядним хлопчиком;
- б) брехливою і підлою людиною;
- в) сміливим і хоробрим хлопчиком;
- г) людиною, яка завжди говорить правду.

10. Федько катався на крижинах для того, щоб:

- а) отримати від Толі обіцяний подарунок;
- б) довести всім людям, що він сміливий;
- в) показати Толі, що він зможе перейти по крижинах через річку;
- г) похвалитися перед друзями.

11. За що, на вашу думку, батько покарав Федька: за те, що він знову водився з пановим сином, чи за те, що пан вирішив виселити їх з квартири?

12. Охарактеризуйте образ Федька. Хто він: шибеник чи благородна людина?

О.Б.Алексєєнко, учитель української мови
і літератури Кам'янської ЗОШ I-III ступенів
№1

**Літературний диктант за оповіданням В.Винниченка
“Федько-халамидник”**

Закінчити речення.

1. Вибивши “сибіряку”, батько виймає з кишені дві або три копійки й дає йому:
- То тобі за те, а це за те... (що правду говориш).
2. Не любить Федько і... (товаришів видавати).
3. Найбільше Федькові доставалося... (за Толю).
4. – Ану, спробуй! – знов сказав Толя.- Ти ж хвалився, що будеш... (їздити на крижинах).
5. Як перейду, даси мені... (свій ніжик).
6. А як не перейду, я тобі... (дам свого чижика).
7. І от, коли всі метушилися, бігали й не знали, як вирятувати Толю, несподівано... (з'явився Федько).
8. А Толя з жахом задирав голову то до мами, то до папи і жалібно говорив... (- “Я не винен”).
9. А ввечері, коли мав прийти батько Федьків з роботи, Федько... (кашляв і облизував гарячі губи).
10. На кладовище йшли всі хлопці зо всіх сусідніх вулиць. Спірка, Стьопка, й Гаврик... (плакали навзрид).
11. Йому було цікаво подивитися... (як будуть ховать Федька).

12. Коли Федькова труна сховалася за рогом вулиці й не було вже нікого видно, Толя одійшов од вікна, перекутивсь на одній нозі й ... (побіг гратися з чижиком).

Г.К.Бойко, учитель української мови
і літератури Корсунь-Шевченківської
ЗОШ I-III ступенів №2

Літературний диктант “Чий це портрет?” (за творами із теми “Я і світ”)

1. Наче біс сидів у хлопцеві!
Спокій був його ворогом. (“Федько-халамидник”, Федько).
2. Це була дитина ніжна, делікатна, смирна. Він завжди виходив на двір трошки боязко, хмурився від сонця й соромливо посміхався своїми невинними синіми очима. (“Федько халамидник”, Толя).
3. Невеличка рідковолоса голівка майже ховалася за горбом. Журні сині очі. Ішов перехильцем, як качка, коливаючи своїм химерним горбом, і якось кумедно махав руками, вивертаючи долоні. (“Маленький горбань”, Павлик).
4. Він був високий і худий, і чоло в нього високе, хвилясте довге волосся сиве, а бородка біла. (“Зачарована Десна”, дід Семен).
5. Вона була маленька і така прудка, і очі мала такі видючі й гострі, що сховатись од неї не могло ніщо у світі. Від прокльонів у неї блищали очі й червоніли щоки. (“Зачарована Десна”, прабаба Марусина).
6. Голова в нього була темноволоса, велика і великі розумні сірі очі, тільки в очах чомусь завжди було повно смутку: тяжкі кайдани неписьменності і несвободи. Тіло було без єдиної точечки, волосся блискуче, хвилясте, руки широкі, щедрі.
 (“Зачарована Десна”, батько).

О.І.Денисенко, учитель української
мови і літератури Леськівської ЗОШ
I-III ступенів Черкаського району

Літературний диктант на основі оповідання В.Винниченка “Федько-халамидник”

1. Книжка оповідань В. Винниченка для дітей називається ... («Намисто»).
2. Синонім до слова халамидник - ... (розбишака).
3. Федько відібрав, а потім повернув хлопцям ... (змія).
4. Друзів Федька звали ... (Стьопка, Спірка, Гриць, Гаврик).
5. Коли Федько наближався до компанії, він ... (кричав).

6. Білий прісний хлібець, що використовується у богослужінні - це ... (проскура).
7. Одного разу після грози Федько знайшов аж ... копійок (п'ять).
8. Толя терпіти не міг, коли Федько називав його ... (Толькою).
9. Вертляві, рухливі люди, що люблять похизуватися ... (жевжики).
10. Федько часто говорив високим чоловічим голосом, що називається ... (тенором).
11. Федькову матір називали ... (Іванихою).
12. Після смерті Федька Толя забрав у його батьків ... (чижика).

Порівняльна характеристика Толі і Федька

Толя	Федько
син хазяїна	син робітника
«дитина ніжна, делікатна, смирна, чистенький, чепурненький»	«спокій був його ворогом»
«дитина ніжна, благородна»	«мужиченя»
«строго заборонено гратися з вуличними дітьми»	«...яка він тобі кумпанія»
«Федько пхнув мене на кригу»	«Федько одвів очі від Толі, похилився і тихо сказав: «Пхнув...»
«...одійшов од вікна, перекрутивсь на одній нозі й побіг гратися з чижиком»	«..приходив до пам'яті, питав, чи били Толю...»

Тести для перевірки уважності учнів при читанні оповідання В.Винниченка «Федько-халамидник»

1. Федька порівнювали з:

- а) Солов'єм-Розбійником;
- б) Чахликом Невмирущим;
- в) Лісовиком.

2. Федько повідомляв хлопців про свій прихід:

- а) свистом;
- б) криком;
- в) піснею.

3. Батько Федька працював:

- а) у типографії;
- б) у книгарні;
- в) у музеї.

4. За те, що Федько говорив правду, батько спочатку бив його, а потім давав йому:

- а) 2-3 копійки;
- б) 5-6 копійок;
- в) 10-15 копійок.

5. Найбільше Федькові перепадало через:

- а) Спірку;
- б) Толю;
- в) Гаврика.

6. Толя захворів, тому що:

- а) напився холодної води;
- б) з'їв морозива;
- в) бігав з хлопцями по калюжах.

7. Федько прогуляв уроки, бо:

- а) спостерігав льодохід;
- б) ловив рибу;
- в) купався у річці.

8. Федько побився об заклад, що перейде річку по льоду:

- а) із Толею;
- б) із Стьопкою;
- в) із Спіркою.

9. Федько сказав неправду батькам Толі, бо:

- а) боявся, що його битиме Толин батько;
- б) пожалів Толю;
- в) йому було все одно, що казати.

10. Федько помер через:

- а) 3 дні;
- б) 5 днів;
- в) 6 днів.

11. Про кого згадував Федько, приходячи до тями?

- а) про Толю;
- б) про Стьопку;
- в) про Гаврика.

12. Федькові батьки віддали Толі:

- а) чижика;
- б) синичку;
- в) папугу.

Тестові завдання до оповідання В.Винниченка „Федько-халамидник”

1 рівень

- 1.Продовж речення: епічний твір - це...
- 2.Назви дійових осіб твору В.Винниченка „Федько-халамидник”.

2 рівень

Коротко опиши сюжет твору В.Винниченка „Федько-халамидник”.

3 рівень

Доведи, що „Федько-халамидник” - епічний твір.

4 рівень

1. Чим тебе приваблює образ Федька ?
2. Напиши міні-роздум з теми „Кого я вибрав би в друзі - Федька чи Толю?”
3. Робота в парах.

Порівняльна характеристика Федька і Толі
(за оповіданням В.Винниченка "Федько -халамидник").

1. Головні герої оповідання.
2. Характерні риси Федька та Толі.
3. Опис подій весняного ранку.
4. Оцінка вчинку Толі.
5. Федько - справжній друг.
6. Моє враження від кінцівки оповідання.
7. Якого друга я хотів би мати і чому?

3. Робота в групах.

Характеристика Федька (за оповіданням В.Винниченка “Федько – халамидник”).

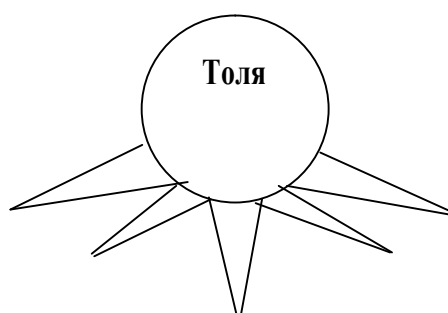
Заповніть таблицю

1. Дані про героя	2. Головний чи другорядний	3. Портрет героя	4. Риси характеру	5. Поведінка Федька	6. Ставлення оточуючих	7. Наслідки дій і вчинків Федька	8. Як ставиться до свого героя автор?	9. Ваше ставлення до героя

4. Створення асоціативного куща.

Учитель пише на дошці слово і пропонує учням сказати слово чи фразу, які асоціюються з написаним чи характеризують його. Усе сказане слід записувати.

Назвіть характерні риси характеру, притаманні Толі і Федькові.

5. Інсценування фрагментів оповідання.

6. Усне малювання „Опис героя”.

Учасник вибирає одного з героїв оповідання, описує його, не називаючи ім'я, учні відгадують про кого розповідав учасник.

7. „Опис навпомацки”.

Гравцеві зав'язують очі і пропонують обмацати предмет (палиця, мотузка, ремінь) та згадати епізод із оповідання „Федько-Халамидник”, де цей предмет зустрічається. Учень характеризує учасників цього епізоду.

8. "Репортаж".

У грі беруть участь 2 учні: кореспондент на місці пригоди й учасник подій.

З допомогою запитань кореспондент відновлює послідовність подій, що призвели до трагічної кінцівки оповідання „Федько-халамидник”.

З допомогою очевидців виправдовують Федька.

9. „Мікрофон” (учні відповідають на запитання, передаючи якийсь предмет, тобто уявний мікрофон).

- Що ви знаєте про В.Винниченка, його життєвий шлях. Скажіть одне речення, не повторюйте сказаного.

10.Характеристика Федька і Толі (за оповіданням В.Винниченка "Федько-халамидник").

Літературне коло

Федько Толя

11. „Фоторобот”.

Гр Кожна група має визначити спільні риси Федька і Толі. авець отримує завдання створити портрет Федька. Серед цитат з художніх творів на картках треба вибрати ту, що відповідає справжньому портрету героя. Назвати риси характеру героя.

Портрети хлопчиків:

1. „Але... вмить зривається з місця, налітає на Спірку, ловко підставляє ногу й кида його на землю. Тут же підскакує до Стьопки, хапа нитку і рве її до себе. Нитка тріскає, змії диркає”. (Федько).
2. “Це була дитина ніжна, делікатна, смирна. Він завжди виходив на двір трошки боязко, жмурился від сонця й соромливо посміхався своїми невинними синіми очима” (Толя).
3. “... був увесь закутаний у шарфики, з-за яких визирав тільки кінчик носа та оченята. Оченята йому були якісь чудні, не то винуваті, не то злякані” (Толя).
4. “...був весь синій од холоду і того, що держався зубами за пояс. Але як тільки витягнули його на тверде, він став на ноги і почав швидко-швидко топати і махати руками. Вода лилася з нього, зуби йому цокали, але він на те не вважав”.

12. Вікторина за оповіданням В.Винниченка "Федько-халамидник".

1. Хто такий халамидник?
2. Чому оповідання В.Винниченка "Федько-халамидник" можна вважати певною мірою автобіографічним?
3. Що Федько забрав у Спірки та інших хлопців?
4. Ким працював батько Федька?
5. Як реагує на покарання Федько?
6. Як віддячував Федькові батько за те, що він говорив правду?
7. За якого героя оповідання діставалося Федькові найбільше?
8. Чого найбільше боялася мати Федька-халамидника?
9. Що знайшов Васько у воді, коли брів з друзями вулицею під час дощу?
10. Чим закінчилася прогулянка Толі під дощем?

11. О котрій годині умовились зійтися до річки хлопці?

12. На що побилися об заклад Федько і Толя?

13. „Детектив”.

Один учень загадує літературного героя (записує на аркуші) з оповідання В. Винниченка "Федько-халамидник", інший відгадує з допомогою запитань, на які перший відповідає лише „так” або „ні”. Виграє той, що ставить менше запитань.

Наприклад:

1. Цей персонаж другоплановий? - Ні.

2. Він був бешкетником? - Так.

3. Його часто карали побиттям? - Так.

(Федько; В. Винниченко "Федько-халамидник").

14. „Мозковий штурм”.

Учитель зачитує оповідання до кульмінаційного моменту і пропонує за одну хвилину, придумати розв’язку. Після того, як гравці озвучили свою відповідь, учитель зачитує авторський варіант.

15. „Телеанонс”.

„Біографічні сенсації. Творча група готує інформативні повідомлення про В. Винниченка.

Наприклад:

1. Щодо „Федька-халамидника”, то науковцями вже доведено, що цей твір має автобіографічну основу. Саме В. Винниченко ще дитиною зробив дуже небезпечну подорож по замерзлій річці аж до Новомиргорода, а це близько 40 км.

2. Прародичів В. Винниченка полтавський поміщик поміняв на хортів, і, таким чином, його рід опинився на Катеринославщині (нині Кіровоградська область).

16. Літературний кросворд.

1. Розповідний твір, у якому життя змальовується у формі авторської розповіді про людей та їхні вчинки.

2. Опис зовнішності героя.

3. Бешкетник, пустун або ...

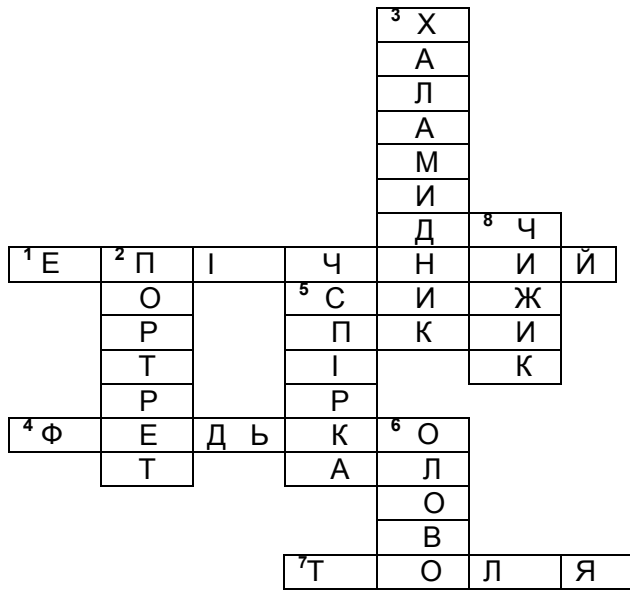
4. Про кого з героїв оповідання В. Винниченка сказано: „...сидить у себе на воротах, як Соловей-Розбійник на дереві, дивиться?”

5. Скорочене ім'я від Спиридон.

6. Від якого металу руки Федькового батька були сиві?

7. Про кого з героїв ці слова: „Це була дитина ніжна, делікатна, смирна. Він завжди виходив на двір боязко, жмурився від сонця й соромливо посміхався своїми невинними синіми очима”.

8. Яку пташку забрав Толя у Федька?

С.В.Рябоненко, учитель української мови і літератури Гудзівської ЗОШ I-III ступенів

Матеріали до вивчення оповідання В.Винниченка “Федько-халамидник”. Кросворд

1. Чиїм сином був Толя?
2. Яким словом автор називає Федька?
3. Толя... був дитина....
4. Мати про Федька: “... ти моє”
5. Як поведив себе Толя?
6. Думка оточуючих про Федька.

7. Як Толина мати характеризує свого сина?
8. Найперше читацьке враження про Федька.
9. Синонім до слова “делікатний”.
10. Авторська характеристика Федька.

Гра “Випадок на кризі”

Клас поділяється на 3 групи.

I група “Обвинувачі”.

II група “Захисники”.

III група “Аналітики”.

I група. Федько, переходячи річку по кризі, показує поганий приклад. Його бездумний вчинок, викликає захоплення у хлопців. У даному випадку герой виступає хвальком, не задумується про наслідки, марно наражає себе на небезпеку.

II група. Федько - відчайдух, переходить річку не для самоствердження, а щоб хоча б довести тому ж Толі свою вправність.

III група. Адже Толя сам “підтримує” ідею Федька перебратись на інший берег по кризі, навіть провокує його на це: “Нізащо не зробиш!”...“Ану, спробуй!”. “Ти ж хвастав, що будеш їздити на крижинах. Ану!” Хоче побачити слабкість Федька.

I група. Показавши хлопцям і всім, хто був на березі, що може перейти по крижинах, Федько, навіть не думаючи, штовхає Толю на кригу, наражає його на небезпеку.

II група. Навпаки, зрозумівши наміри Толі, Федько попереджає: “Лучче не треба, Только, ти не вмієш”.

III група. Звичайно, вчинок Федька не можна назвати нормальним. Він наражає на небезпеку, насамперед, себе. Але, разом з тим, нікого не підбурює і не штовхає повторити те саме. Він лише відповідає на суперечку, яку, до речі, затіяв Толя.

I група. Коли Толя опиняється на кризі, Федько біжить його рятувати, бо боїться наслідків, покарання.

II група. Не задумується Федько про наслідки, а прекрасно розуміє, що на Толю чигає смертельна небезпека “Держись, Только! Я зараз буду коло тебе!” Сам приймає рішення, бо тільки він може врятувати Толю. От тут уже Федько і справді не думає про наслідки.

III група. У час, коли Федько ризикує заради нього життям, Толя, побачивши, що Федько опинився на крижкій крижині, не подав йому палицю, а, як боягуз, рятує свою шкуру. Настає критичний момент, коли Федька

могло просто розчавити кригою і, якби не допомога Стьопки і Спірки, так би воно й сталося.

Толя в цей час кричить: “Я не хотів іти, а вони мене потягнули на річку. А потім Федько взяв і пхнув мене на кригу. Спитайте всіх... Я не винен”.

Висновок (учитель). Федько і Толя - два різних характери. Про Федька говорять, що він “розбишака-халамидник”, “босявка”, “сибіряка”, “пробийголова”, “шибеник”, але також “ловкий хлопчик”, “молодець”.

Учні роблять висновок, що не дивлячись ні на що, Федько чесний і правдивий. Не дарма він не сперечається з дорослими, бо відчуває провину за те, що сталося з Толею.

Вчитель. А за “дитиною ніжною, делікатною, смирною”, яким усі вважали Толю криється черствий і підлий боягуз, який у критичну хвилину не подає руку допомоги, а рятується сам. Та ще і зводить наклеп на Федька.

І група. Черствість і безпосередність Толі ще яскравіше розкривається в епізоді, коли ховають Федька. Хлопці – Спірка, Стопка і Гаврик – ридма ридали. А Толі “було цікаво подивитися, як будуть ховати Федька-халамидника”.

А.М.Лупашко, учитель української мови
і літератури Смілянської спеціалізованої
№12

Тести до теми “Життя і творчість В.К.Винниченка”

1. В.К.Винниченко народився:

- а) у місті Києві;
- б) у місті Єлисаветграді;
- в) у м.Харкові.

2. В.К. Винниченко навчався:

- а) у Харківському університеті;
- б) у Київському університеті;
- в) в Одеському університеті.

3. З університету його виключили:

- а) за погану успішність;
- б) через слабке здоров'я;
- в) за революційну діяльність.

4. У 1921 році В.К.Винниченко емігрував:

- а) до Німеччини;
- б) до Англії;
- в) до Франції.

5. В.К.Винниченко обіймав посаду:

- а) ректора університету;
- б) голови уряду Української Народної Республіки;
- в) директора гімназії.

6. Кому належить спогад про В.К.Винниченка: “Він грався з дітьми сусідів. Однак для свого віку був дуже сильний, вольовий і впертий, тому вони його й боялися”:

- а) батькові письменника;
- б) другові дитинства;
- в) його матері.

7. Книга В.К.Винниченка для дітей і про дітей називалася:

- а) “Намисто”;
- б) “Ґроно”;
- в) “Дитинство”.

8. Кому належить спогад про В.К.Винниченка: “Він гостро ставав в оборону свого мужицького походження”:

- а) старшій сестрі Ользі Винниченко;
- б) сусідові Петру Дорохову;
- в) приятелеві Юрію Тищенку.

9. У своєму першому творі письменник розповідає:

- а) про роки навчання в гімназії;
- б) про своє дитинство;
- в) про Запорізьку Січ.

10.Хто є автором вислову: “Перед великим розумом я схиляю голову, перед великим серцем – коліно”:

- а) Шота Руставелі;
- б) Й.Ґете;
- в) Г.Ґейне.

11.Лідером в оповіданні “Федько-халамидник” слід вважати:

- а) Спірку;
- б) Толика;
- в) Федька.

12. Творча спадщина В.К.Винниченка збереглася довгий час у:

- а) Кембріджському університеті;
- б) Колумбійському університеті;
- в) Краківському університеті.

Завдання і ігри до оповідання С.Черкасенка “Маленький горбань”

Оповідання Спиридона Черкасенка “Маленький горбань” має величезний виховний потенціал, сприяє осмисленню дітьми високих моральних цінностей, навчає співпереживати, робити добро.

I. Після того, як оповідання “Маленький горбань” прочитано, можна провести словникову роботу. Під час цієї роботи учні з’ясовують значення слів “вигін”, “слобідка”, “крем’яхи”, “призьба”, “катран”, “глей”, “дзиглик”.

II. Для кращого розуміння учнями образу головного персонажу можна скласти колективно план характеристики маленького горбаня.

1. Хто такий Павлик?
2. Зовнішність хлопчика.
3. Внутрішня, душевні якості малого горбаня.
4. Ставлення рідних до хлопця.
5. Стосунки з дітьми.
6. Любов до природи.
7. Захоплення хлопчика казками.
8. Вчинки хлопчика, що свідчать про його добре серце, почуття справедливості.
9. Уміння прощати перемагає зло.

III. Скласти такий цитатний план.

Риси зовнішності	Внутрішні душевні якості
“страшний, химерний горб”, “невеличка рідковолоса голівка” “глибокі, променисті, розумні очі”, “журні сині очі”.	“чудове серце”, “поважна, навчальна мова”, “думки лагідні”, “серце чуле до всяких пригод, що траплялися створінням малим та беззахисним”.

IV. На етапі закріплення знань, умінь й навичок.

1. едуб іботй ербод - ибор ербод	2. ясйавідопсй алз – олз шибор ясйакен - орбод шибор
--	---

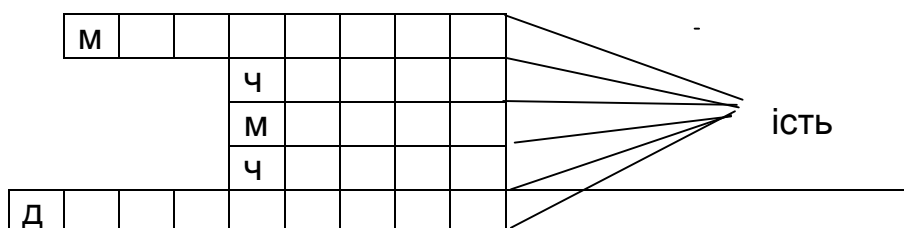
(Читати треба знизу вгору справа наліво).

Прочитаємо прислів'я:

Добре роби – добре й тобі буде.

Робиш добро – не кайся, робиш зло – зла й сподівайся

V. На цьому ж етапі уроку можна використати таку головоломку, з допомогою якої можна визначити риси характеру, притаманні Павликові.

(Мрійливість, чесність, мудрість, чуйність, допитливість).

VI. Складання схеми “Автор і його вірш”.

(Поєднати стрілочками назви віршів з прізвищами авторів).

“Як дитиною бувало...”

Л.Костенко

“Забула внучка в баби черевички...”

Леся Українка

“Кольорові миші”

І.Жиленко

“Гном у буфеті”

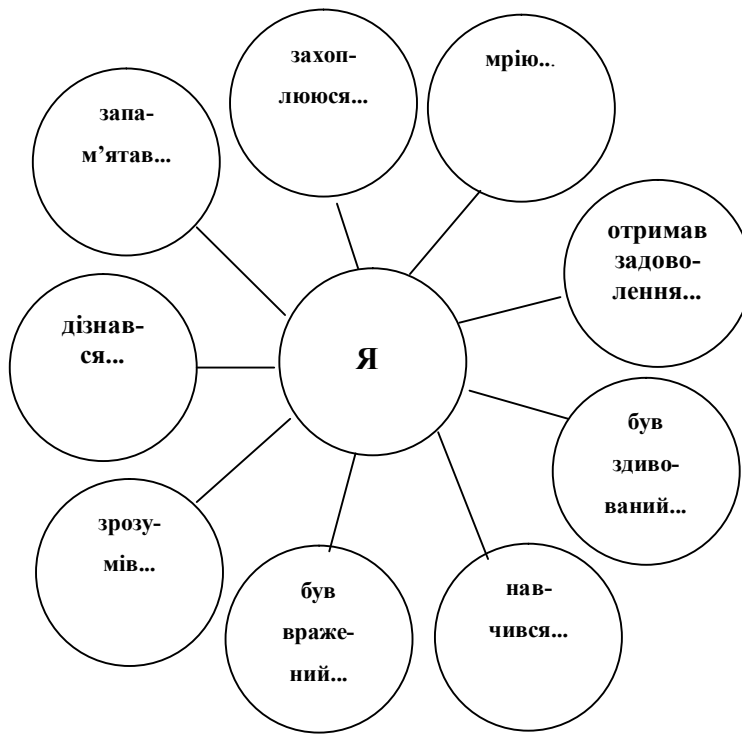
С.Чернілевський

VII. Гра “Вгадай назву твору”.

Визначити назву твору на основі його головної думки.

1. Світ дивовижний і красивий, треба лише вміти відкривати його для себе.
(“Звук павутинки” В.Близнеця).
2. Треба вміти прощати і вірити в добро.
(“Маленький горбань” С.Черкасенко).
3. Слід поважати людей, що мають неординарний, власний погляд на світ.
(“Олень Август” Є.Гуцала, “Кольорові миші” Л.Костенко).
4. Необхідність думати і дбати не лише про себе, а й про інших.
(“Казка про яян” Е.Андієвської).

VIII. На етапі закріплення можна використати таку гру “Доповни речення”. Доповнити речення, що відображають враження від вивчення певного твору.

IX. Гра “Вгадай героя за портретом”.

1. “Противна і плямиста, як географічна карта”. (Свиня Манюня із “Тореадорів з Васюківки” В.Нестайка).
2. “Перед нами шкірив зуби юнак років чотирнадцяти, притримуючи лівою рукою пошарпаний велосипед”. (Вася Трош з повісті Я.Стельмаха “Митькозавр з Юрківки...”).
3. “Грається з усіма дітьми, потім повалить усе – і своє, й чуже, хто розсердиться чи заплаче, поб’є”. (Федько із оповідання В.Винниченка “Федько-халамидник”).

Г.К.Бойко, учитель української мови і літератури ЗОШ I-III ступенів м.Корсуня-Шевченківського

Тести за твором “Маленький горбань” С.Черкасенка

1. Зображені у творі події відбуваються у:

- а) квітні;

- б) вересні;
- в) травні;
- г) червні.

2. З ким жив Павлик?

- а) із тіткою;
- б) із сестрою;
- в) з дідом Антипом і матір'ю-вдовою;
- г) із матір'ю-вдовою.

3. Ще маленьким Павлик любив слухати з уст матері:

- а) пісні;
- б) казки;
- в) історії;
- г) легенди та міфи.

4. Пам'ять у Павлика була:

- а) погана;
- б) прегарна;
- в) блискуча;
- г) добра.

5. Захарко знайшов:

- а) гніздо ремеза;
- б) жайвороняче гніздо;
- в) солов'їне гніздо;
- г) перепелине гніздо.

6. Товариші цуралися Павлика:

- а) бо був розбишакою;
- б) через страшний горб;
- в) був бідним;
- г) був хвалькуватим.

7. Захарко накинувся на Павлика за те, що той:

- а) образив одного з хлопців;
- б) забрав яєчка з гнізда;
- в) висмикнув із землі паличку;
- г) насміхався з нього.

8. Павлик плакав не так від болю, як від:

- а) сорому;
- б) приниження;
- в) переляку;
- г) злості.

9. Павлик не завдав удару своєму кривдникові, бо:

- а) побоявся його;
- б) не мав сили піднятися;
- в) це було б понад його гідність;

г) заступилася мати.

10.Захарко з Павликом гралися:

а) у хрестики й нулики;

б) крем'яхи;

в) піжмурки;

г) карти.

11.Побачивши примирення хлопчиків, тітка Явдоха:

а) сміялася крізь сльози;

б) плакала;

в) сварилася;

г) ображала діда Антипа.

12. У чому сила маленького горбаня?

а) в умінні постояти за себе;

б) у чистому дитячому серці;

в) у хитрості;

г) готовності прийняти чужий біль, як свій.

**Літературна вікторина за матеріалами монографій
“Упізнай письменника”**

1. Ще з дитинства засвоїла правило “Щоб не плакати, я сміялась”. (Л.Українка).
2. Літературну діяльність розпочала у віці дев'яти років. (Л.Українка).
3. З першого за знаннями учня він перетворюється на “жахливу дитину”. (В.Винниченко).
4. Глибоко обдарована людина може так образно бачити звичне для нас навколишнє і буденні речі перетворювати на казку. (С.Черкасенко).
5. Її називають “королевою української поезії ХХ ст.”. (Л.Костенко).
6. Коли він проходив вранішніми вулицями, то пташки переставали співати і спурхували йому на плече. (Є.Гуцало).
7. Її вважають найбагатшою на кольори поетесою. (І.Жиленко).
8. Від його поезії та прози віє чистотою, безпосередністю і навіть дитячою наївністю. (І.Калинець).
9. Її називають незвичайною письменницею і художницею, яка творить незвичайне поєднанням образів. (Емма Андієвська).
- 10.Його називали першим поетом кіно. (О.Довженко).
- 11.Майже ровесник кіно, яке по праву називають мистецтвом десятої музи. (О.Довженко).

Н.М.Круть, учитель української мови
і літератури Будищанської ЗОШ I-III ступенів
О.І.Космина, учитель української мови
і літератури Вергунівської ЗОШ I-III ступенів

Матеріали до теми С. Черкасенка «Маленький горбань»

1. Робота в парах

На кожную парту кладуться аркуші з надрукованими позитивними і негативними рисами характеру.

Завдання: вибрати з-поміж них ті риси, які властиві Павлику.

Риси характеру: лагідний, сумирний, гордий, добрий, зарозумілий, співчутливий, пихатий, сміливий, егоїстичний, щирий, чуйний.

2. Опрацювання образу Павлика.

2.1. Літературний диктант

Вчитель зачитує цитати з твору С. Черкасенка «Маленький горбань», учні складають план-характеристику до образу головного героя.

1. «...за великим Павликовим горбом діти ще не вміють побачити чудового серця його, тому боявся, що пустуни зобидять хлопця...» (доброта, дід Антип про хлопця).
2. «...ішов перехильцем, як качка, коливаючи своїм химерним горбом, і якось кумедно махав руками, вивертаючи долоні...» (рухливість).
3. «...слухали його поважно, навчаючи мову, коли він що розповідав їм або роз'яснюючи, як треба гратися, або розказуючи якусь цікаву побрехеньку чи довгу заплутану казочку» (вміння спілкуватися з дітьми).
4. «Через його страшний горб товариші цурались його, й він звик бути здебільшого самотнім, на самоті з своїми думками, жив ними, тішився, розважався ними» (самотність).
5. «...гарний світ нениних казок зробив і ті думки його лагідним, а серце чулим до всяких пригод, що траплялися створінням малим та беззахисним» (лагідність, доброта).
6. «...любив звірят, любив пташок, навіть зомлівав, коли при нім хто з хлопців розбивав пташині яєчка або скручував голови горобеняткам» (любов до природи).

2.2. Скласти порівняльну характеристику зовнішності Павлика і його внутрішнього світу.

в) з дідусем і мамою;

г) з дідусем і татом.

2. Чому дівчатка любили гратися з Павликом?

а) бо він був кумедний;

б) любили слухати його казки;

в) він захищав їх від розбишак;

г) він був найхоробріший від усіх.

3. Які казки найчастіше розповів Павлик дівчаткам?

а) ті, що йому розповідала ненька;

б) ті, що йому розповідав дідусь;

в) ті, які вигадував сам;

г) це були його сни, які він видавав за казки.

4. По що діти пішли у панський степ?

а) по катран;

б) по ковилу;

в) по бузину;

г) по траву.

5. Ким раніше працював дідусь Павлика?

а) лікарем;

б) хліборобом;

в) вчителем;

г) шахтарем.

6. Що знайшли хлопці у степу?

а) мишачу нору;

б) підбитого птаха;

в) пташине гніздо;

г) маленьких пташенят.

7. Хто з хлопчиків побив Павлика?

а) Ванька;

б) Захарко;

в) Пронька;

г) Федько.

8. Для чого дід Антип привів до Павлика його кривдника?

а) щоб той вибачився перед Павликом;

б) щоб Павлик набив Захарка;

в) щоб хлопчики помирилися;

г) щоб хлопчики погралися.

9. Що таке крем'яхи?

а) реп'яхи;

б) палиці;

в) квіти;

г) камінці.

10. Чому у Павлика на спині був горб?

- а) він з ним народився;
- б) він почав рости після тяжкої хвороби;
- в) він з'явився після падіння з гори;
- г) цей недолік передавався з покоління в покоління.

11. Чим багата родина Павлика? Чому?

12. Чим красивий, на вашу думку, Павлик?

А.М.Лупашко, учитель української мови
і літератури Смілянської спеціалізованої
школи №12

**Тести “Життєвий і творчий шлях Спиридона Черкасенка та
Станіслава Чернілевського”**

1. Де народився Спиридон Черкасенко:

- а) у м.Обухові Київської області;
- б) у м.Харкові;
- в) у м.Новому Бузі Миколаївської області.

2. За фахом Спиридон Черкасенко був:

- а) журналістом;
- б) учителем;
- в) інженером.

3. Значну частину своїх творів Спиридон Черкасенко присвятив:

- а) зображенню долі дітей;
- б) розповідям про життя українського села;
- в) зображенню краси української природи.

4. Перша збірка оповідань Спиридона Черкасенка називалася:

- а) “Маленький грішник”;
- б) “Маленький горбань”;
- в) “Бабусин подарунок”.

5. З-під пера Спиридона Черкасенка вийшов романтично-пригодницький твір:

- а) “Тореадори з Васюківки”;
- б) “Пригоди молодого лицаря. Роман з козацьких часів”;
- в) “Звук павутинки”.

6. Де відбуваються події в оповіданні “Маленький горбань”:

- а) у гірській місцевості;
- б) у степовій зоні України;
- в) біля берегів Чорного моря.

7. Станіслав Чернілевський був:

- а) відомим художником;

- б) відомими скульптором;
- в) відомим кіносценаристом і поетом.

8. Станіслав Чернілевський навчався в таких навчальних закладах:

- а) Київському державному університеті;
- б) Вінницькому педінституті;
- в) Київському театральному інституті ім.Карпенка-Карого.

9. Як можна прокоментувати рядок з вірша “Мотузочком диму хату прив’язала до небес”:

- а) мама затопила у печі;
- б) з димаря полинув угору тоненький, наче мотузочка, струмінь диму;
- в) дим піднявся дуже високо – аж до небес”;
- г) “небеса” – це вічні цінності, висока духовність, до якої прагнуть у родині.

10. Хто головний герой оповідання “Маленький горбань”:

- а) Олесь;
- б) Федько;
- в) Павлик.

11. Станіслав Чернілевський народився:

- а) у м.Сосниця на Чернігівщині;
- б) у м.Новому Бузі на Миколаївщині;
- в) у селі Жвані на Вінничині.

12. Станіслав Чернілевський працював на кіностудії:

- а) у місті Одесі;
- б) у місті Москві на кіностудії ім.Горького;
- в) у місті Києві на кіностудії ім.О.Довженка.

Н.М.Круть, учитель української мови
і літератури Будищанської ЗОШ I-III ступенів
О.І.Космина, учитель української мови
і літератури Вергунівської ЗОШ I-III ступенів

Завдання до вивчення твору О. Довженка «Зачарована Десна»

1. Робота в групах

Клас об'єднується в групи, кожній з яких подано завдання.

1 група. У чому, на Ваш погляд, вбачає щастя О.Довженко (за твором “Зачарована Десна”)? Надаючи відповідь, посилайтеся на зміст кіноповісті.

2 група. Обґрунтуйте думку про те, що «Зачарована Десна» - це сповідь автора, хвилююча розповідь про власне дитинство і водночас про народ, Україну, про невмирущість людського оптимізму.

3 група. Висловіть власну думку, чому герої твору О.Довженка “Зачарована Десна” - уособлення моральної краси і духовної величчї трудової людини.

4 група. Дослідіть, як у творі «Зачарована Десна» О.Довженка прослідковується вплив природи на світогляд малого Сашка, його поведінку, риси характеру.

Вікторина на знання тексту

Завдання для першої команди

1. Кому радість, «Коли вилізає з землі всяка рослиночка»? (Матері).
2. Чому діти не ходили до великих кущів смородини? (Боялися гадюк).
3. Що з овочів Сашко любляв найбільше? (Моркву).
4. У кого «голос...був такий добрий, і погляд очей, і величезні, мов коріння, волохаті руки були такі ніжні? (У прадіда Тараса).
5. Яким є ключове слово кіноповісті, пов'язане з головною думкою цього твору? (Добро).
6. Кого у творі названо «великим косарем»? (Дядька Самійла).

Завдання для другої команди

1. «Скільки він землі виорав, скільки хліба накосив! Як вправно робив, який був дужий і чистий!» (Батько Сашка).
2. Хто у творі «прожив під сонцем коло ста літ, ніколи не ховаючись у холодильник»? (Дід Семен).
3. «Маленькою і прудкою» у творі названо... (Бабу Марусину).
4. Дід у творі вважався за чорнокнижника, так його було названо. (Матір'ю Сашка).
5. «Без прокльонів вона не могла прожити і дня» (Баба Марусина).
5. Хто у творі пахнув землею і трохи млином? (Дід Семен).

А.М.Лупашко, учитель української мови
і літератури Смілянської спеціалізованої
школи №12

Тести до теми “Життя і творчість О.П.Довженка”

1. О.П.Довженко народився:

- а) у селі Ржищеві на Київщині;
- б) у селі Соснівці на Чернігівщині;
- в) у місті Чернігові.

2. Освіту О.Довженко одержав:

- а) у Київському державному університеті;
- б) у Глухівському учительському інституті;
- в) у Київському театральному інституті ім.Карпенка-Карого.

3. О.П.Довженко найбільше прославив Україну, як:

- а) художник;
- б) кінорежисер;
- в) дипломат.

4. Яка кінострічка О.Довженка була відзначена як фільм усіх часів і народів:

- а) “Звенигора”;
- б) “Земля”;
- в) “Арсенал”.

5. Залишивши Україну, О.Довженко на довгі роки оселився:

- а) у Парижі;
- б) у Москві;
- в) у Берліні.

6. Іменем О.П.Довженка названо:

- а) Московську кіностудію;
- б) Київську кіностудію;
- в) Одеську кіностудію.

7. Після смерті О.П.Довженка кіноповість “Зачарована Десна” була екранізована:

- а) сестрою письменника Поліною;
- б) дружиною О.П.Довженка Юлією Солнцевою;
- в) кінорежисером С.Герасимовим.

8. “Зачарована Десна” за жанром це:

- а) ліричний твір;
- б) епічний твір;
- в) драматичний твір.

9. Яку музику найбільше любив у дитинстві малий Сашко:

- а) народну;
- б) симфонічну;
- в) оперу.

10. Перлиною письменницької творчості О.Довженка вважають:

- а) кіноповість “Зачарована Десна”;
- б) кінофільм “Звенигора”;
- в) кінофільм “Арсенал”.

11. Про кого йде мова у рядках кіноповісті: “Скільки він землі виорав, скільки сіна накосив!”:

- а) діда Семена;
- б) прадіда Тараса;
- в) про батька Петра Довженка.

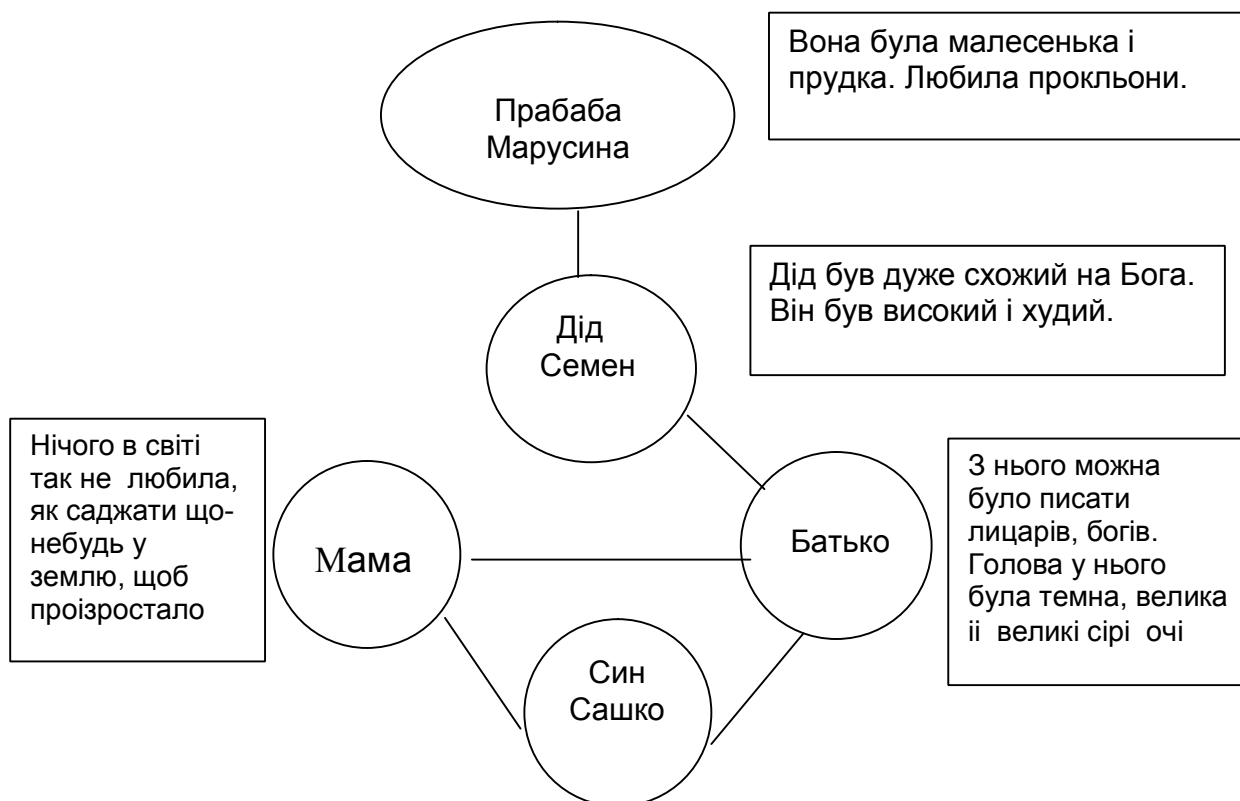
12. “Він був наш добрий дух лугу і риби”, - писав Олександр Довженко про:

- а) діда Семена;
- б) дядька Самійла;
- в) прадіда Тараса.

І.Л.Сторожук, учитель української мови і літератури Уманської ЗОШ I-III ступенів №11

Завдання до твору Олександра Довженка “Зачарована Десна”

Зобразіть у вигляді схеми родину Сашка. Підберіть цитати.

В.М.Коваль, учитель української мови і літератури Черкаської ЗОШ I-III ступенів №3

Літературний диктант “Пізнай героя” Завдання до твору О.Довженка “Зачарована Десна”

1. “Він був наш добрий дух лугу і риби. Гриби і ягоди збирав у лісі краще за нас усіх і розмовляв із кінями, з телятами, з травами, зі старою грушею і дубом – з усіма живим, що росло і рухалось навколо”. (Дід Семен).
2. “А голос у нього був такий добрий, і погляд очей, і величезні, мов коріння, волохаті руки були такі ніжні, що, напевно, ніколи не заподіяли

зла на землі, не вкрали, не вбили, не одняли, не пролили крові. Знали труд і мир, щедроти й добро”. (Дід Тарас).

3. “Скільки він землі вибрав, скільки хліба накосив! Як вправно робив, який був дужий і чистий”. (Батько Сашка).
4. “Коли б його пустили з косою просто, він обкосив би всю земну кулю, аби тільки була добра трава та хліб і каша”. (Дядько Самійло).
5. “Нічого у світі так я не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проізростало. Коли вилізає саме із землі всяка рослиночка, ото мені радість!” (Мати).

А.С.Співак, учитель української мови і літератури
ЗОШ I-III ступенів Жашківського району
Л.Б.Симоненко, учитель української мови і
літератури ЗОШ I-III ступенів Канівського району

Літературні вікторини. Кросворди за кіноповістю О.Довженка “Зачарована Десна”

Літературна вікторина за кіноповістю О.Довженка “Зачарована Десна”

Кому належать ці слова?

1. “Нічого у світі так я не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проізростало. Коли вилізає саме із землі всяка рослиночка, ото мені радість!”
2. “А моркви захотілось, аж тремчу весь!.. Перебрав я цілий ряд, та так і не знайшов ні одної.”
3. “А бодай би ти не виліз з того тютюну до хторого пришествія!”
4. “Та йди ти під три чорти! Не дратуй мене, крутишся тут, нечистий вас носить!”
5. “Давай несвячену. Грішить. Так грішить. Сідай, Макаре! Христос воскрес! З весною вас, з вербою, з бідою!”

**Літературна вікторина-кросворд
“Жанр твору О.Довженка “Зачарована Десна”**

			^{1.} К						
			^{2.} І						
			^{3.} Н						
			^{4.} О						
			^{5.} П						
			^{6.} О						
			^{7.} В						
			^{8.} І						
			^{9.} С						
			^{10.} Т						
			^{11.} Ь						

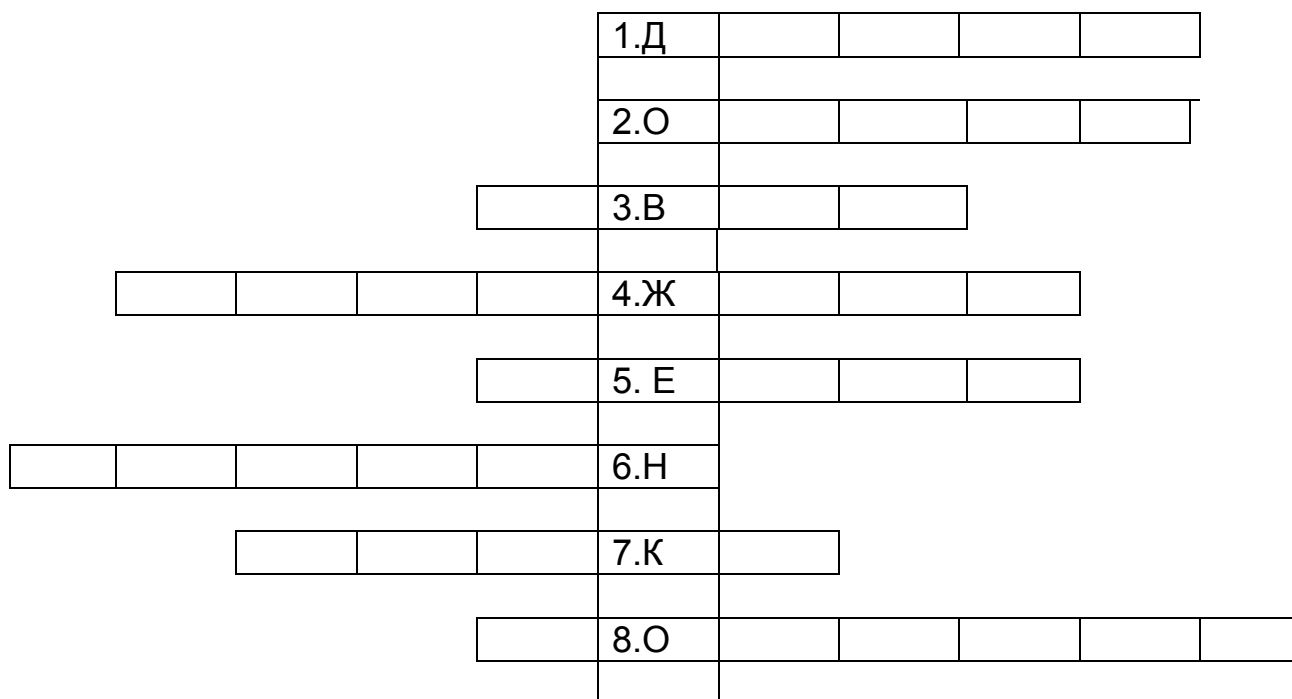
Запитання.

1. Овоч, який рвав малий Сашко на бабиному городі.
2. Батьків батько.
3. Назва містечка, до якого їздили Довженки на ярмарок.
4. Ім'я діда, з яким вітався малий Сашко.
5. Кличка Сашкового собаки.
6. “Вся загребельська парафія сиділа з неосвяченими пасками і зустрічала...”
7. Весняне релігійне свято.
8. Хто був Макар?
9. Ім'я головного героя “Зачарованої Десни”.
10. Кличка одного із коней сім'ї Довженків.
11. Хто був за професією Леонтій Созонович Опанасенко.

Відповіді.

1. Морква.
2. Дід.
3. Борзна.
4. Захарко.
5. Пірат.
6. Сонце.
7. Великдень.
8. Поліцай.
9. Сашко.
10. Тягнибіда.
11. Учитель.

Кросворд “Довженко”

Запитання.

1. Річка, біля якої пройшло дитинство О.Довженка.
2. Місто, в якому розпочав свою діяльність О.Довженко як режисер.
3. Брат Олександра Довженка.
4. Одна з професій О.Довженка.
5. Ім'я діда О.Довженка.
6. Ім'я одного з братів О.Довженка.
7. Головний герой повісті “Зачарована Десна”.
8. Містечко, в якому народився О.Довженко.

Відповіді.

1. Десна.
2. Одеса.
3. Іван.
4. Художник.
5. Семен.
6. Лаврін.
7. Сашко.
8. Сосниця.

**Вікторина “Впізнай, хто це...”
(за кіноповістю “Зачарована Десна”)**

1. “Він був високий і худий, і чоло в нього високе, хвилясте довге волосся сиве...”
2. “Вона була малесенька й така прудка, і очі мала такі видючі й гострі...”
3. “Голова в нього була темноволоса, велика і великі розумні сірі очі...”
4. “Старий уже, нервовий і сердитий... На зріст він був вищий од батька”.

Відповіді.

1. Дід.
2. Баба.
3. Батько.
4. Учитель.

Л.К.Шепеленко, учитель української мови і літератури
Буда-Орловецького НВК Городищенського району
О.В.Моключенко, учитель української мови і
літератури Пальчиківського НВК Катеринопільського
району

**Літературна вікторина “Життєвий і творчий шлях
О.Довженка”**

1. Народився О.Довженко на... (Чернігівщині).
2. Як звали батьків письменника (мати – Одарка Єрмолаївна, батько – Петро Семенович).
3. Чому родину Довженків прозвали Дегтярами (Довженки славились тим, що з діда-прадіда гнали дьоготь).
4. Хто з родини Довженків умів читати? (Дід Семен Тарасович).
5. У дитинстві майбутній письменник найбільш любляв... (малювати).
6. Хто сказав про Сашка: “Нерозвинений”? (Вчитель Леонтій Созонович Опанасенко).

7. У якому віці О.Довженко вступив до Глухівського вчительського інституту (16 років).
 8. Як жартома називали його друзі-студенти? (Сашко-філософ).
 9. Який автобіографічний твір написав О.Довженко? (Зачарована Десна).
 10. До якого жанру належить твір “Зачарована Десна”? (Кіноповість).
 11. Скільки років працював О.Довженко над твором “Зачарована Десна” (14 років).
 12. У якому році було надруковано твір “Зачарована Десна” (1956 р.)
- Примітка.** За кожну правильну відповідь встановлюється 1 бал.

А.М.Лупашко, учитель української мови
і літератури Смілянської спеціалізованої
№12

Тести до теми “Життєвий і творчий шлях Л.В.Костенко”

1. Л.В.Костенко народилася:

- а) у місті Києві;
- б) у місті Новограді-Волинському;
- в) у селі Ржищеві на Київщині.

2. Л.Костенко навчалася:

- а) у Київському педагогічному інституті;
- б) у Літературному інституті ім.М.Горького;
- в) у Київському державному університеті.

3. Про деталі життя і побуту українців йдеться у вірші:

- а) “Кольорові миші”;
- б) “Пісенька про космічного гостя”;
- в) “Пастораль ХХ століття”.

4. Основний мотив вірша “Пісенька про космічного гостя”:

- а) дружба не знає кордонів;
- б) доброзичливість, українська гостинність;
- в) дух допитливості, жадоба відкриття.

5. Коли відбуваються події, зображені у вірші “Кольорові миші”:

- а) у ХХІ столітті;
- б) у ХІХ столітті;
- в) у ХVІІ столітті.

6. За твердженням психологів, колір впливає:

- а) на смак, слух, нюх, дотик;
- б) на поведінку людини;
- в) на характер людини.

7. Визначити ідею вірша “Дощ”:

- а) дощ впливає на настрій людини, погіршує його;

- б) уславлення дощу як життєдайної сили;
- в) зображення довкілля після дощу.

8. Космічного гостя у вірші названо:

- а) дружелюбним, гостинним;
- б) дивним, нетутешнім;
- в) настороженим, обережним.

9. У якому місті відбувся суд над Анною? (Поезія “Кольорові миші”):

- а) в Ужгороді;
- б) у Вишгороді;
- в) у Вознесенську.

10. За що сусід привів Анну до суду:

- а) за погану поведінку;
- б) за злочинні вчинки;
- в) вміння творчо мислити.

11. Л.В.Костенко почала друкувати свої твори:

- а) з раннього дитинства;
- б) з шістнадцяти років;
- в) з чотирнадцяти років.

12. Л.В.Костенко працювала:

- а) художником у театрі;
- б) на Київській кіностудії ім.О.П.Довженка;
- в) учителем у школах м.Києва.

Життєвий і творчий шлях Євгена Гуцала

1. Є.П.Гуцало народився:

- а) у селі Старому Животові на Вінниччині;
- б) у місті Єлисаветграді;
- в) у місті Вишгороді.

2. Євген Гуцало закінчив навчальний заклад:

- а) Київський інститут народної освіти;
- б) Ніженський педагогічний інститут ім.М.В.Гоголя;
- в) Київський державний університет.

3. Є.П.Гуцало народився в сім'ї:

- а) колгоспників;
- б) педагогів місцевої школи;
- в) журналістів.

4. Хто є автором вислову: “Будь-які перешкоди долаються наполегливістю”?:

- а) Г.С.Сковорода;
- б) Леонардо да Вінчі;
- в) Л.В.Костенко.

5. Як сприйняв шкільний учитель Євгенів твір на вільну тему?

- а) похвалив хлопчика;
- б) критично поставився до почутого;
- в) слухав недовірливо.

6. Свої перші твори Євген Гуцало опублікував:

- а) у місцевій газеті;
- б) у стінгазеті філологічного факультету;
- в) у журналі “Дніпро”.

7. Головним героєм оповідання “Олень Август” є:

- а) режисер Альтов;
- б) хлопчик Женя;
- в) дівчина у вовняній хустці.

8. Женя з режисером Альтовим познайомився:

- а) у школі;
- б) у кінотеатрі;
- в) під час зйомок кінофільму.

9. Про що мріяв Женя:

- а) стати кіноактором;
- б) навчитися знімати кіно;
- в) стати письменником.

10.Хто є автором вислову: “Пізнай себе, знайди власну справу – і ти досягнеш усього, чого бажаєш”?

- а) Є.П.Гуцало;
- б) Г.С.Сковорода;
- в) О.П.Довженко.

11.Яка головна думка оповідання “Олень Август”?

- а) намагання обдарованого, цілеспрямованого хлопчика самоствердитися;
- б) бажання Жені прославитися;
- в) Женя – самовпевнений хлопчик.

12.Є.П.Гуцало удостоєний високого звання:

- а) лауреата Державної премії ім.Т.Г.Шевченка;
- б) лауреата міжнародної премії Франческа Петрарки;
- в) лауреата літературної премії ім.Лесі Українки.

В.О.Чорногал, учитель української мови
і літератури В’язівської ЗОШ I-III ступенів

Гра до теми “Життєвий і творчий шлях І.Жиленко”

ю	є	з	й	м	у	х	щ	ю	є	з
а	п	і	в	д	о	к	й	б	м	х
щ	и	ю	є	м	з	й	м	т	х	щ

ю	є	ц	з	й	г	м	х	ф	щ	ю
є	з	й	п	м	х	о	щ	у	ю	є
ж	з	й	м	т	х	щ	н	є	ю	є
з	р	й	м	х	я	щ	ю	і	є	з
й	м	а	х	щ	ю	є	з	й	м	х

1. Закресліть літери: ю, є, з, й, м, х, щ.
2. З тих літер, що залишились, (ставлячи їх у відповідному порядку) складіть і прочитайте назви трьох поезій Ірини Жиленко, що вивчали на уроках літератури.

Т.І.Грекало, учитель української мови
і літератури Золотоніської ЗОШ I-III ступенів

Ігри до теми “Ігор Калинець “Писанки”

1. Гра “Заповни анкету”

Колір писанки	Що означав?
1. Червоний	1. Місяць і зірки
2. Блакитний	2. Бог сонця
3. Жовтий	3. Воскресіння природи
4. Зелений	4. Пошана душ померлих та загартування злих сил
5. Чорний з білим	5. Небо і повітря

Відповідь:

1	-	2
2	-	5
3	-	1
4	-	3
5	-	4

Фізкультхвилинка:

Геть печаль!

Хай радість прийде!

Повернімось круг осі,

Відпочили ми усі.

2. Знайди 10 розбіжностей на писанках.

Л.П.Хмелярчук, учитель української мови
і літератури Теклинської ЗОШ I-II ступенів
Смілянського району

Матеріали до “Казки про яян” Емми Андієвської

Завдання. Прочитайте криптограму і дізнаєтесь головну думку “Казки про яян” Емми Андієвської

“Живе лиш той, хто не живе для себе,
хто для других виборює життя”
В.Симоненко

9	11	3	7	16	11	29	23	19	14	26	23	19	18	7	9	11	3	7	6
33																			16
23																			33
23																			22
11																			7
9																			2
8	32	21	19	2	11	3	26	11	4	24	21	6	33	16	6	19	23	26	7

Ключ:

а	б	в	г	ґ	д	е	є	ж	з	и	і	ї	й	к	л	м
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17

н	о	п	р	с	т	у	ф	х	ц	ч	ш	щ	ь	ю	я
18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33

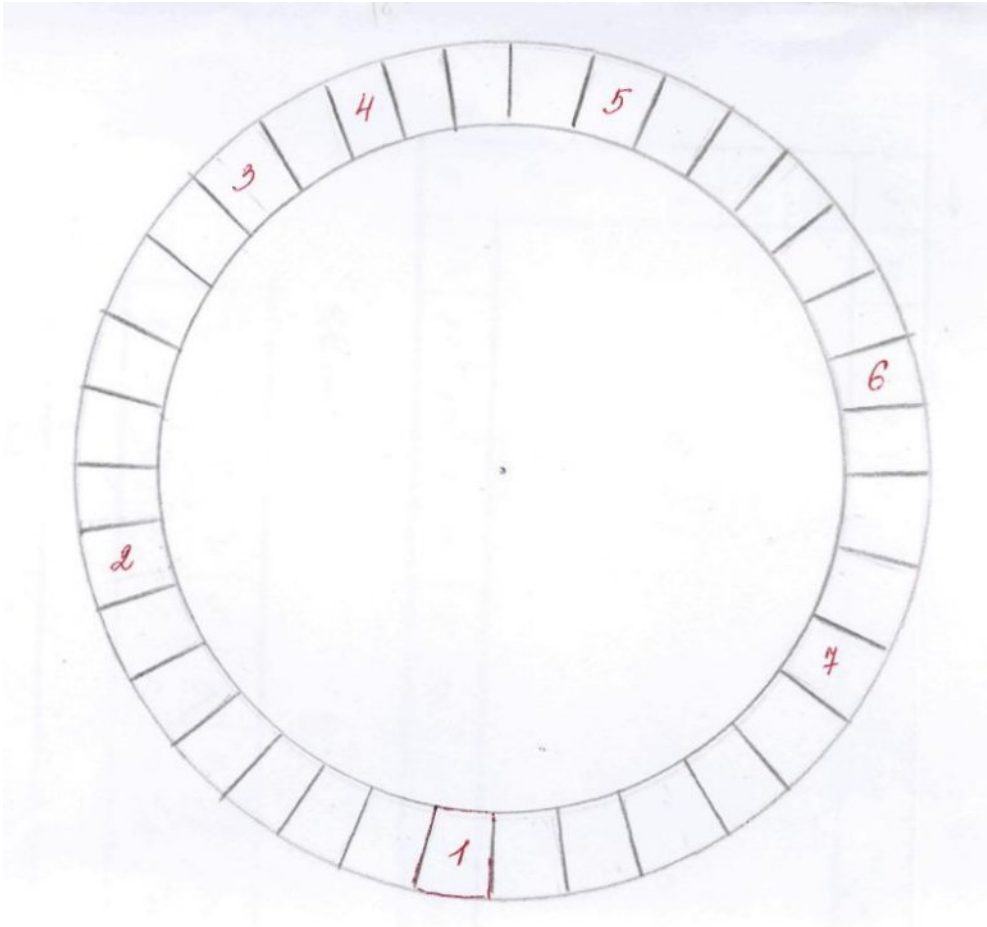
“Казка про яян” Емми Андієвської Гра “Прочитайте ключову фразу, яка характеризує яян”

к	у	ж	е	н	о	я	с	и	р	з	и	а	и	т	ю	л	ї	к	ш	с	і	о	н	“я”	т	т	п	м	з
є	о	ч	е	н	я	т	н	о	н	п	н	н	є	д	і	л	ь	о	и	н	в	ь	є	а	і	и	о	а	у

Кожен яянин знає тільки своє “я” і тому запитань іншої людини просто не чує”.

Н.М.Бондарєва, учитель української мови
і літератури Уманської міської гімназії

Чайнворд “Казка про яян” Емми Андієвської

Який рід занять хлопчика? (Пастушок).

1. Синоніми до слова пастушок. (Козопас).
2. Скільки брам є у місті, через які можна вийти? (Сім).
3. Що намалював хлопчик у себе на плечах замість врятованого дідуся? (Мішок).
4. Серед купи чого порпався чоловік з кельмою? (Каміння).
5. Як називається кожен із мешканців міста? (Яянин).
6. Що здолало старого, так що він зміг почути хлопця? (Немощі).

**Тести (творчість І.Калинця, І.Жиленко, Л.Костенко, Є.Гуцала,
Е.Андієвської)**

І варіант

Початковий рівень

1. В якій поезії з циклу “Дивосвіт” І.Калинця говориться про красуню, що полюбила соняшника?

- а) “Стежечка”;
- б) “Веселка”;
- в) “Блискавка”.

2. Укажіть, що робить гном із вірша І.Жиленко “Гном у буфеті”:

- а) їв варення та солодоші;
- б) прибирав у кімнатах;
- в) зупиняв пустунів, слухняних пригощав, нашіптував дітям казки.

3. Що будували яяни у своєму місті? (За “Казкою про яян” Е.Андієвської):

- а) вежі, що завалюються;
- б) зручні будинки;
- в) розкішні палаці.

3 бали

Середній рівень

1. За що судять десятирічну Анну у творі Л.Костенко “Кольорові миші”?
2. Допишіть речення “Притча – це...”.
3. Назвіть фантастичних героїв у вивчених вами поетичних та прозових творів.

3 бали

Достатній рівень

1. Охарактеризуйте образ Жені з оповідання Є.Гуцала “Олень Август”.
2. Чому, на ваш погляд, дівчинка вирішує повернути загублену підкову Дідусеві Морозу? (І.Жиленко “Підкова”).

3 бали

Високий рівень

1. Виконайте одне із завдань:

- а) розкрийте прихований повчальний зміст “Казки про яян” Е.Андієвської;
- б) поміркуйте про неповторну індивідуальність кожної людини, спираючись на твори Є.Гуцала, Л.Костенко та власні спостереження.

12 балів

II варіант

Початковий рівень

1. Укажіть на кого чи на що дивилися зачаровано сімсот роззяв (за віршем І.Жиленко “Підкова”):

- а) на різнокольоровий сніг;
- б) на Дідуса Мороза;
- в) на підкову.

2. Чому ніхто з Яян не відповідав пастушкові (за “Казкою про Яян” Е.Андієвської)?

- а) усі були глухими;
- б) усі знали лише своє “я” і не звертали ні на кого уваги;
- в) цар заборонив їм говорити будь з ким.

3. Женя познайомився з Антоном (оповідання Є.Гуцала “Олень Август”):

- а) коли хлопець заважав знімати кіно;
- б) у кінопалаці;
- в) біля входу до школи.

3 бали

Середній рівень

- 1. Про що розповідає криниченька своїй мудрій підземній мамі (“Криниченька” з циклу “Дивосвіт” І.Калинця).
- 2. Яку роль запропонував Альтов Жені у фільмі? (Є.Гуцало “Олень Август”).
- 3. Чому хлопчик - фігурка з твору І.Калинця був задоволений собою?

3 бали

Достатній рівень

- 1. Поясніть, чим особлива дівчинка Аня з поезії А.Костенко “Кольорові миші”.
- 2. Поясніть, яка головна думка “Казки про Яян” Е.Андієвської.

3 бали

Високий рівень

1. Виконати одне із завдань:

- а) опишіть свої мрії і бажання в уявній ситуації “Якби я знайшов чарівну підкову?”
- б) як не стати “яянином”?

12 балів